

Selvitys kolmen taideyliopiston yhteistyöstä ja elokuvataiteen koulutuksen asemasta

Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2005:1

Selvityshenkilö Riitta Väisänen-Lahti

Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä.

Undervisningsministeriets arbetsgruppspromemorior och utredningar.

Selvitys kolmen taideyliopiston yhteistyöstä ja elokuvataiteen koulutuksen asemasta

Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2005:1

Selvityshenkilö Riitta Väisänen-Lahti

OPETUSMINISTERIÖ

Undervisningsministeriet

MINISTRY OF EDUCATION

Ministère de l'Éducation

Opetusministeriö / Undervisningsministeriet
Koulutus- ja tiedepolitiikan osasto / Utbildnings- och forskningspolitiska avdelningen
PL / PB 29, 00023 Valtioneuvosto / Statsrådet

<http://www.minedu.fi/julkaisut/index.html>
Yliopistopaino / Universitetsstryckeriet, 2005

ISBN 952-442-858-X (nid./htf)
ISBN 952-442-859-8 (PDF)
ISSN 1458-8102

Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä/
Undervisningsministeriets arbetsgruppspromemorior och utredningar 2005:1

Kuvailulehti

Julkaisija
Opetusministeriö

Julkaisun päivämäärä
14.1.2005

Tekijät (toimielimestä: toimielimen nimi, puheenjohtaja, sihteeri) Selvitys kolmen taideyliopiston yhteistyöstä ja elokuvataiteen koulutuksen asemasta Selvityshenkilö Riitta Väisänen-Lahti	Julkaisun laji Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä	
	Toimeksiantaja Opetusministeriö	
	Toimielimen asettamispvm 21.6.2004	Dnro 40/043/2004

Julkaisun nimi (myös ruotsinkielinen)
Selvitys kolmen taideyliopiston yhteistyöstä ja elokuvataiteen koulutuksen asemasta
(Utredning om samarbete mellan tre konstuniversitet samt filmutbildningens ställning)

Julkaisun osat Muistio

Tiivistelmä

Selvitys käsittelee Kuvataideakatemia, Taideteollisen korkeakoulun ja Teatterikorkeakoulu yhteistyön hallinnollista selkiyttämistä ja elokuvataiteen koulutuksen asemaa Taideteollisessa korkeakoulussa.

Taideyliopistojen yhdistämistä ei pidetä perusteltuna, mutta yhteistyötä esitetään lisättäväksi yhteisen edunvalvonnan lisäämiseksi. Samalla tulisi selvittää taideyliopistojen yhteisen kanslerin tehtävän perustamista. Hallinnollista yhteistyötä esitetään lisättäväksi talous- ja henkilöstöhallintoon, tietopalveluihin, kirjastoihin, aikuiskoulutukseen ja juridisiin palveluihin liittyen.

Elokuvataiteen yliopistotasaisen koulutuksen hallinnollista asemaa Taideteollisessa korkeakoulussa tulisi vahvistaa siirtymällä tiedekuntahallintoon. Samalla elokuvakoulutus tulisi määrittellä omaksi koulutusalakseen, jolla on oma kertomensa toimintomenorahoituksen pohjana. Selvityksessä ehdotetaan myös Taideteollisen korkeakoulun Lume-keskuksen aseman selkiyttämistä sekä näyttämölavastuksen ja esittävän taiteen pukusuunnittelun koulutusohjelmien siirtämistä Teatterikorkeakouluun valo- ja äänisuunnittelun koulutuksen yhteyteen Helsingissä.

Avainsanat

taideyliopisto, yhteistyö, elokuvataiteen koulutus, lavastustaiteen koulutus

Muut tiedot

Sarjan nimi ja numero Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2005:1	ISSN 1458-8102	ISBN 952-442-858-X (nid.) 952-442-859-8 (PDF)	
Kokonaissivumäärä 42	Kieli suomi	Hinta	Luottamuksellisuus julkinen
Jakaja Yliopistopaino	Kustantaja Opetusministeriö		

Presentationsblad

Utgivare
Undervisningsministeriet

Utgivningsdatum
14.1.2005

Författare (uppgifter om organets namn, ordförande, sekreterare) Utredning om samarbete mellan tre konstuniversitet samt filmutbildningens ställning Utredare Riitta Väisänen-Lahti	Typ av publication Undervisningsministeriets arbetsgrupps- promemorior och utredningar		
	Uppdragsgivare Undervisningsministeriet		
	Datum för tillsättande av organet 21.6.2004	Dnr 40/043/2004	
Publikation (även den finska titeln) Utredning om samarbete mellan tre konstuniversitet samt filmutbildningens ställning (Selvitys kolmen taideyliopiston yhteistyöstä ja elokuvataiteen koulutuksen asemasta)			
Publikationens delar Promemoria			
Sammandrag Utredningen handlar om hur samarbetet mellan Bildkonstakademien, Konstindustriella högskolan och Teaterhögskolan borde klarläggas i förvaltningshänseende och om filmutbildningens ställning i Konstindustriella högskolan. En sammanslagning av konstuniversiteten anses inte motiverad, men ett utökat samarbete föreslås i syfte att öka den gemensamma intressebevakningen. Samtidigt bör man utreda möjligheten att inrätta en gemensam kanslerspost för konstuniversiteten. Ett ökat förvaltningssamarbete föreslås i fråga om ekonomi- och personalförvaltningen, informationstjänsten, biblioteken, vuxenutbildningen och de juridiska tjänsterna. Filmutbildningen på universitetsnivå bör ges en starkare administrativ ställning i Konstindustriella högskolan genom att man övergår till fakultetsförvaltning. Samtidigt bör filmutbildningen definieras som ett eget utbildningsområde med en egen koefficient som underlag för omkostnadsfinansieringen. I utredningen föreslås även att ställningen för Konstindustriella högskolans Lume-center klarläggs samt att utbildningsprogrammen för scenografi samt dräktdesign för scenkonst flyttas till Teaterhögskolans utbildning i ljudinspelning och ljusplanering i Helsingfors.			
Nyckelord konstuniversitet, samarbete, filmutbildning, scenografiutbildning			
Övriga uppgifter			
Seriens namn och nummer Undervisningsministeriets arbetsgruppspromemorior och utredningar 2005:1	ISSN 1458-8102	ISBN 952-442-858-X (htf) 952-442-859-8 (PDF)	
Sidoantal 42	Språk finska	Pris	Sekretessgrad offentlig
Distribution Universitetstrycket		Förlag Undervisningsministeriet	

Opetusministeriölle

Kutsuessaan allekirjoittaneen selvityshenkilöksi opetusministeriö antoi tehtäväksi ensinnäkin kartoittaa mahdollisuudet yliopistollisen elokuvakoulutuksen identiteetin organisatoriseksi ja toiminnalliseksi vahvistamiseksi ja toiseksi tekemään selvitys Taideteollisen korkeakoulun, Teatterikorkeakoulun ja Kuvataideakatemia hallinnollisten rakenteiden ja yhteistyön organisatoriseksi selkiyttämiseksi opetuksen ja tutkimuksen kehittämisen näkökulmasta ottaen huomioon eräät kansainväliset taideyliopistoja yhdistävän organisoinnin esimerkit.

Selvityshenkilön tehtäväksi annettiin edelleen esittää vaihtoehtoja em. yliopistojen yhteistyön kehittämiseksi ja toimintaedellytysten parantamiseksi esim. hallinnollisia rakenteita kehittämällä siten, että kukin taiteenala säilyttää omaleimaisuutensa. Selvityshenkilö voi esittää myös lainsäädännöllisiä muutoksia kuten:

1. Elokuvataiteen ja yliopistokoulutuksen rakenteiden vahvistaminen opetuksen ja tutkimuksen toimintaedellytysten parantamiseksi ja synergiahyötyjen saavuttamiseksi.
2. Yliopistojen päätöksentekuelimien vastuualueiden, koostumuksen ja vastuusuhteiden rajaukset.
3. Oppiaineiden yhteisten rajapintojen hyödyntämismahdollisuudet ja yhteistyön esteiden poistaminen.
4. Erillislaitosten ja tutkimusinstituuttien yhteistyömahdollisuudet tai organisaatiomuodot.
5. Tukitoimintojen järjestämisen yleisrakenne ottaen huomioon jo tehdyt esitykset ja muut menossa olevat hankkeet.

Opetusministeriö kutsui selvityshenkilön avuksi yliopistojen ulkopuolelta kulttuurielämän edustajista muodostuneen tukiryhmän, johon kuuluivat Yleisradion ohjelmajohtaja, professori Olli Alho, valtion taidemuseon ylijohtaja Tuula Arkio, elokuvaohjaaja Pirjo Honkasalo ja teatterinjohtaja Asko Sarkola. Tukiryhmä on kokoontunut kolme kertaa ja käynyt asiantuntevaa ja selvitystehtävää tukevaa ja edistävää keskustelua, lämmin kiitos siitä. Selvityksen sisällöstä ja ehdotuksista vastaa selvityshenkilö. Opetusministeriön yhteyshenkilönä on ollut ylitarkastaja Turja Pesonen ja selvitystyössä olen myös saanut apua oik.maisteri Tommi Saarikiveltä opetusministeriöstä.

Opetusministeriön tehtäväksiannon ulkopuolelle jätettiin osin selvityshenkilön pyynnöstä taideyliopistoista Sibelius-Akatemia ja ammattikorkeakoulujen yhteistyötä ja työnjakoa

koskevat kysymykset. Selvityshenkilön kannalta syynä oli selvitykseen käytettävissä olevan ajan rajallisuus ja selvityksen perustuminen aikaisempiin oikeustieteen tohtori Timo Eskon selvityksiin. Näiden selvitysten jatkotyön osalta Kuvataideakatemia, Taideteollinen korkeakoulu ja Teatterikorkeakoulu ja ennen kaikkea elokuvataiteen yliopistokoulutuksen selvittäminen olivat kiireisimpiä tehtäviä.

Selvitystyö käynnistyi elokuun alussa 2004 perehtymisellä viimeaikaisiin valtionhallinnon, opetusministeriön ja kyseisten taideyliopistojen suunnitelmiin ja asiakirjoihin. Liitteellä 1. on lueteltu keskeisintä lähdemateriaalia. Muutoin selvitystyö on perustunut henkilöhaastatteluihin kaikissa kolmessa taideyliopistossa. Luettelo haastatelluista on liitteellä 2.

Koska selvityshenkilö on työskennellyt taideyliopistoyhteisön ulkopuolella viimeiset neljä vuotta, selkiytyi tehtävä ja sen rajaukset työn kuluessa. Selvitys jakautuu kahteen osaan, osassa I tarkastellaan taideyliopistojen kehittämishaasteita, yhteistyötä ja yhteistyöhön vaikuttavia seikkoja sekä tehdään yhteistyön kehittämistä koskevia ehdotuksia. Osa II keskittyy elokuvataiteen koulutuksen identiteetin organisatoriseen ja toiminnalliseen vahvistamiseen.

Opetusministeriön toivoma kansainvälisiin malleihin tutustuminen on ajanpuutteen vuoksi jäänyt vähäiseksi. Esitän havaintoja, jotka perustuvat aikaisempaan työskentelyyni European League of the Institutes of the Arts (ELIA) järjestön hallituksessa ja nyt saamiini tietoihin.

Selvityshenkilön ryhtyessä tehtäväänsä opetusministeriön kanssa sovittiin, että tehtävä suoritetaan Tampereen Työväen Teatterin hallintojohtajan työntehtävien ohella. Kokemukset Teatterikorkeakoulun hallintojohtajan tehtävistä 12,5 vuoden ajalta ja sinä aikana tehdystä yhteistyöstä taideyliopistojen kanssa muodostavat sen asiantuntemuksen, jonka pohjalle selvitys haastattelujen ohella pääasiassa rakentuu.

Selvityksen kuluessa selvityshenkilölle on toimitettu runsaasti yksityiskohtaista tietoa kolmesta taideyliopistosta, erityisesti Taideteollisesta korkeakoulusta. Yksityiskohtaisia taloudellisia laskelmia ja tilastotietoja selvitykseen ei ole liitetty, niitä on saatavissa asianomaisista taideyliopistoista, Kota-tietokannasta ja oik.tri Timo Eskon selvityksistä. Selvitys on ensisijaisesti tarkoitettu taideyliopistoille ja niiden johdolle, elokuvataiteen koulutuksesta vastuussa oleville henkilöille sekä opetusministeriölle, jotka kaikki ovat hyvin perillä selvityksen kohteena olevista asioista.

Selvityksen ensimmäisessä osassa on myös ehdotuksia, jotka koskevat Sibelius-Akatemiaa yhtenä neljästä taideyliopistosta sekä joiltain osin ammattikorkeakoulujen taideopetusta, vaikka nämä eivät kuuluneet selvityksen piiriin. Selvitystyöhön on kohdistunut paljon ja hyvin ristiriitaisia odotuksia. Selvityksen ja sen ehdotusten tavoitteena on ennen kaikkea edistää taidealojen yliopistotasoista koulutusta ja taideyliopistojen pyrkimyksiä toimintansa kehittämässä. Samalla toivon selvityksen auttavan opetusministeriötä sen hoitaessa suhteita taideyliopistoihin ja kehittäessään suomalaista taideyliopistolaitosta. Kiitän lämpimästi kaikkia haastateltuja arvokkaasta avusta, selvitystyö on tarjonnut allekirjoittaneelle mielenkiintoisen paluun menneeseen.

Saatuani toimeksiantoni päätökseen luovutan raporttini kunnioittavasti opetusministeriölle.

Tampereella joulukuun 31. päivänä 2004

Riitta Väisänen-Lahti
hallintojohtaja

Sisältö

1	Taideyliopistojen kehittämishaasteita	8
1.1	Suomalaisen yhteiskunnan ja korkeakoululaitoksen kehitysnäkymiä	8
1.2	Taideyliopistojen lähivuosien haasteita	10
2	Kansainvälisiä huomioita	11
3	Taideyliopistojen yhteistyö	13
3.1	Taideyliopistojen yhteistyön ja yhdistämisen taustoja	13
3.2	Taideyliopistojen yhteistyön kehittämiseen vaikuttavia näkökohtia	18
3.3	Taideyliopistojen yhteistyötä koskevat ehdotukset	20
4	Taideteollinen korkeakoulu, elokuvataiteen koulutus ja Lume-keskus	24
4.1	Tilanne Taideteollisessa korkeakoulussa	24
4.2	Elokuva- ja lavastustaiteen osasto ELO	25
4.3	Lume, audiovisuaalisen median valtakunnallinen tutkimus- ja kehittämiskeskus	29
4.4	Näyttämölavastuksen ja esiintyvän taiteen pukusuunnittelun koulutus	30
4.5	Ehdotukset elokuvataiteen yliopistokoulutuksen rakenteiden vahvistamiseksi, opetuksen ja tutkimuksen toimintaedellytysten parantamiseksi ja synergiahyötyjen aikaansaamiseksi.	31
5	Ehdotusten toteuttaminen	38
	Selvitystä varten haastatellut henkilöt	39
	Lähteet	41

1 Taideyliopistojen kehittämishaasteita

1.1 Suomalaisen yhteiskunnan ja korkeakoululaitoksen kehitysnäkymiä

Viime aikoina on laadittu mittava joukko yhteiskunnan, valtionhallinnon, yliopistolaitoksen ja yksittäisten yliopistojen strategioita ja kehittämissuunnitelmia. Viimeisimpiä on Suomi maailmantaloudessa – selvityksen loppuraportti, jossa tarkastellaan Suomen koulutusjärjestelmälle ja innovaatiopolitiikalle asetettavia vaatimuksia. Tämän ja muiden selvitysten mukaan ainakin seuraavat yhteiskunnan kehitysnäkymät ja -haasteet kohdistuvat taideyliopistoihin.

- Globalisaatio, Euroopan Unionin laajentuminen, maailmanlaajuisen ja eurooppalaisen yhteistyön vaikutusten lisääntyminen ja toisaalta kansallisesta ja paikallisesta kehityksestä huolehtiminen.
- Luovan talouden kehittämisen haaste suomalaisten yritysten ja kansantalouden kilpailuetuna kansainvälisessä globaalissa kilpailussa. (Luoviin toimialoihin luetaan mm. muotoilu, taide, musiikki, teatteri, media- ja kustannusala eli toimialat, joiden lähde on yksilöllisessä luovuudessa, taidossa ja lahjakkuudessa ja joilla on potentiaalia vaurauden ja työpaikkojen luomiseen hyödyntämällä ja luomalla aineetonta omaisuutta (immateriaaliomaisuus).)
- Suomen ikärakenteen muutokset suurten ikäluokkien siirtyessä eläkkeelle, työvoiman riittävyys ja työllisyyskehitys.
- Innovaatioiden sekä koulutetun ja osaavan työvoima keskeinen merkitys Suomen kilpailukeinona.
- Tieto- ja viestintäteknologian ja audiovisuaalisen kulttuurin kehitys.

Valtionhallintoa uudistettaessa suunnitellaan mm. palveluiden alueellistamista eli joidenkin toimintojen siirtoa pois pääkaupunkiseudulta ja palvelukeskusten perustamista hoitamaan talous- ja henkilöstöhallinnon prosesseja. Tavoitteena on tuottavuuden lisääminen, taloudellisuuden ja tehokkuuden vaatimusten huomioon ottaminen ja toiminnan keskittämisen ja hajauttamistavoitteiden yhteensovittaminen. Valtionhallinnon on osaltaan kyettävä vastaamaan muuttuviin työvoimatilanteisiin ja säilyttämään kilpailukykyänsä. Toiminnan arviointi ja palvelujen laadun parantaminen ovat tässä yhtenä keinona.

Suoraan yliopistoja koskevia tavoitteita on ilmaistu hallitusohjelmassa ja opetusministeriön suunnitelmissa muun muassa seuraavasti:

- Yliopistojen tutkintorakenteen ja opintojen kehittäminen, kaksiportaiseen tutkintorakenteeseen siirtyminen.
- Alueellisen tasa-arvon turvaaminen koulutustarjonnassa ja alueellisen vaikuttamisen parantaminen.
- Yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen yhteistyön ja työnjaon kehittäminen ja osaamiskeskittymien muodostamisen tukeminen.
- Kaupunkiseutujen kilpailukyvyistä huolehtiminen, mukaan lukien Helsingin metropolialueen korkeakoulustrategian tukeminen.
- Koulutuksen laadun ja laatujärjestelmien kehittäminen.
- Koulutuksen ja tieteen kansainvälistymisen edistäminen.
- Korkeakoulujen yhteiskunnallisen vaikuttavuuden vahvistaminen, ns. kolmas tehtävä.
- Tutkijakoulutuksen ja tutkimusedellytysten vahvistaminen myös taideyliopistoissa.

Yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen tutkimuksen rakenneselvitys ei suoranaisesti kohdistunut taideyliopistoihin, mutta osa selvityksen yleisistä suosituksista pätee myös taideyliopistoihin ja niiden tutkimustoimintaan. Selvitysmies Jorma Rantanen ehdottaa muun muassa, että

- Yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen muodostamaa tutkimusjärjestelmää ei nykyisestä tulisi enempää hajauttaa tai laajentaa. Painopisteen tulisi kohdistua yksiköiden toiminnan tehokkuuden, tutkimuksen kohdentumisen, priorisoinnin, laadun ja vaikuttavuuden edelleen kehittämiseen.
- Yliopistoissa profiloitetaan entistä selvemmin tunnistetuille vahvuusalueille. Osa yliopistoista suuntautuu huipputason kansainvälisiksi yksiköiksi, osa yliopistoista kansallisen ja alueellisen vaikuttavuuden tavoitteluun. Yliopistojen kansainvälisen kilpailukyvyn ylläpito on keskeinen kehittämiskysymys.
- Yliopistojen sisäistä ohjausta tehostetaan, tuetaan verkostoyhteistyön eri muotoja, käynnistetään kokeiluja vaihtoehtoisten suurempien organisaatiokokonaisuuksien kehittämiseksi ja kriittisten minimikokojen ylittämiseksi. Kapea-alaisuuden haittoja voidaan ehkäistä yhteistyöllä ja verkottumisella.
- Yliopistoille annetaan nykyistä enemmän itsenäisyyttä, organisaatiomuotona julkisoikeudellisen yhteisön hallintomallin sopivuus yliopistoille tulisi selvittää.
- Yliopistoissa esimiestyötä tekevien johtamiskoulutusta esitetään lisättäväksi ja tehostettavaksi. Yliopistojen työyhteisöjä, työn organisaatiota ja työilmapiirin kehittämistä, jaksamista ja työkykyä edistäviä hankkeita esitetään käynnistettäväksi.
- Yliopistojen sisäisen taloushallinnon menetelmiä esitetään kehitettäväksi reaalebudjetoinnin varmistamiseksi ja todellisten kustannusten ennakoimiseksi ja seuraamiseksi.
- Yliopistojen laite- ym. infrastruktuurista kriittisesti riippuvaisten yksiköiden peruslaitteisto- ja uudistus- sekä erikoislaitteistohankintoja varten varataan lisärahoitusta.

1.2 Taideyliopistojen lähivuosien haasteita

Taideyliopistoihin yliopistolaitoksen ja valtionhallinnon osana kohdistuvat edellä mainitut kehittämisvaatimukset ja -ehdotukset. Kansainvälistyminen on keskeinen tavoite ja taideyliopistoissa koulutuksen kansainvälistämistä edellyttävät myös luovan talouden kehittäminen ja kulttuuripolitiikassa asetetut kulttuuriviennin kehittämistavoitteet, jotka vaikuttavat sekä koulutuksen sisältöön että opettaja- ja opiskelijakunnan kansainvälistymisvalmiuksiin.

Informaatioteknologian ja audiovisuaalisen alan kehitys vaikuttavat suoraan joidenkin taiteenalojen koulutussisältöihin ja tila- ja laiteinfrastruktuurin kehittämiseen. Elokvataiteen koulutus on näitä aloja, johon myös uuden median kehittyminen ja digitalisoituminen tuovat omat kehityspiirteensä.

Kaksiportaiseen tutkintojärjestelmään siirtyminen tarjoaa tulevaisuudessa entistä paremmat mahdollisuudet kehittää kokonaan uudenlaisia, taiteiden välisiä ja kansainvälisiä koulutusohjelmia. Myös yhteistyö ja työnjako ammattikorkeakoulujen kanssa on mahdollista tehdä entistäkin selkeämmäksi erityisesti niillä taidekoulutuksen aloilla, joilla samansisältöistä koulutusta annetaan sekä taideyliopistoissa että ammattikorkeakouluissa. Ammattikorkeakoulujen taidealojen koulutusmääriä suhteessa taideyliopistojen laajuuteen on jatkuvasti arvioitava valmistuvien työllistymismahdollisuudet huomioon ottaen.

Hallinnon kehittämisessä tietojärjestelmien kehitys edellyttää jatkossa nykyistä keskiteyempiä järjestelmätason palveluita, jotta asiakaspalvelu ja yksikkökohtainen tiedon käsittely pystytään hoitamaan hajautetusti. Tältä osin valtiokonttorin käynnistämät palvelukeskushankkeet ja kaikkien yliopistojen yhteiset opintotieto- ja kirjastojärjestelmät ovat välttämättömiä myös pienimmissä taideyliopistoissa, jotta palvelutaso ja yhtenäisten tietojen saaminen voidaan turvata kaikissa yksiköissä.

Kansainväliset tutkimus- ja kehittämishankkeet niin EU-projektit kuin myös Suomen Akatemian ja TEKES:n rahoittamat hankkeet ovat usein niin mittavia ja niiden toteuttaminen ja hallinnoiminen edellyttää sellaista asiantuntemusta, jota ei yksittäiseen pieneen taideyliopistoon ole mahdollista tai tarkoituksenmukaista hankkia.

Yhteenvetona voi todeta, että taideyliopistot kohtaavat muun yliopistolaitoksen tavoin jatkuvasta uusista kehittämistehtävistä toimintaympäristön ja toimintaedellytysten muuttuessa. Näistä haasteista selviämiseksi pienten yksiköiden kuten taideyliopistojen on välttämättä lisättävä yhteistyötä ja verkostoitumista. Taideyliopistot ovat luontevasti toistensa läheisimpiä yhteistyökumppaneita. Yhteistyön kehittämiseksi vaihtoehtona on selvitysmies Jorma Rantasen ehdotus kokeilusta suuremman organisatorisen tai funktionaalisen kokonaisuuden muodostamiseksi. Taideyliopistojen osalta kyseeseen voisi tulla esimerkiksi hallintoon ja johtamiseen liittyvän organisaatioratkaisun kokeilu, jota opetusministeriö tukee uudenslaisilla lainsäädännöllisillä tai muilla keinoin sekä kannustavalla tuella.

Selvityksen lähtökohtana on, että taideyliopistojen toimintaedellytyksiä kehitetään siten, että taideyliopistot selviytyvät niille asetetuista vaatimuksista, vaikuttavat itse oman toimintansa kehittämiseen ja että kaikille taideyliopistojen opiskelijoille turvataan samantasoiset opiskelumahdollisuudet kuin muiden yliopistojen opiskelijoille.

2 Kansainvälisiä huomioita

Taidekoulutus on Euroopassa organisoitu monin eri tavoin. Joissain maissa koulutus on yliopistotasoisista, toisaalla ammattikorkeakoulutasoisista. Suurissa maissa esimerkiksi Isossa Britanniassa Lontoossa ja Saksassa Berliinissä on suuret monia taiteenaloja käsittävät taidekorkeakoulut, joiden koko on moninkertainen Suomen taidekoulutukseen verrattuna. Edelleen Euroopassa on runsaasti pieniä, jopa yksityisiä taideoppilaitoksia. Niistä osa on erittäin korkeatasoisia ja kansainvälisesti arvostettuja. Ilmeistä kuitenkin on, että kaikissa maissa taidekoulutus on kehittynyt kunkin maan omista tarpeista ja lähtökohdista. Viimeisten noin kymmenen vuoden aikana eurooppalaisen koulutuspolitiikan (Euroopan Unionin) yhteisiä tavoitteita on toteutettu myös taidekoulutuksessa.

Seuraavan selostus norjalaisesta taidekoulujen yhdistämisestä perustuu rehtori Peter Butenschøn englanninkieliseen selvitykseen 5.10.2004, josta vapaasti kääntänyt RVL.

Norjassa Osllossa toteutettiin 1996 opetusministeriön toimesta taidekorkeakoulujen yhdistäminen. Alun perin oli tarkoituksena yhdistää kolme itsenäistä teatterialan koulua (teatteri, ooppera ja baletti) sekä Arkkitehtuurikoulu, Musiikkikoulu, Konservatorio, Kuva- taideakatemia ja Käsi- ja taideteollisuuskoulu. Hanketta vastustettiin kaikilla tahoilla. Arkkitehtuurikoulu onnistui jättäytymään yhdistämisen ulkopuolella ja siihen on hiljattain siirretty vielä teollisen muotoilun koulutus. Kaksi musiikkikoulua oli tuolloin valmiit yhtymään, mutta vastustivat jyrkästi yhdistymistä kuvataidekoulutuksen kanssa ja onnistuivat säilyttämään yhdistetyn musiikkikorkeakoulun itsenäisenä. Loput viisi koulua siis yhdistettiin opetusministeriön päätöksellä.

Yhdistämiseen ei tapahtunut taloudellisista säästösyistä vaan sitä perusteltiin hallinnollisella rationalisoinnilla ja koulutusalueen laajentamisella ja monipuolistamisella. Viiden pienen koulun katsottiin olevan liian pieniä itsenäisesti selviämään koulutuksen kehittämishaasteista ja muuttumaan ammattikouluista taidekorkeakouluiksi. Sama pienten korkeakoulujen yhdistäminen toteutettiin Norjassa koko maan laajuisesti samaan aikaan, 130 korkeakoulua yhdistettiin 30:ksi.

Yhdistämisen yhteydessä päätettiin myös järjestää uudelle taidekorkeakoululle yhteiset toimitilat uudella kampuksella. Yhdistämisprosessi on kuitenkin ollut paljon hitaampi ja herättänyt enemmän ristiriitoja kuin alussa ajateltiin. Koulujen toimintakulttuurit olivat hyvin erilaisia ja kaikilla oli vahva historiallinen koulustraditio omalla alallaan. Ensimmäiset seitsemän vuotta koulut toimivat täysin erillään ja yhteiseksi tarkoitettu keskushallinto oli erittäin epäsuosittu. Vuonna 2002 ristiriidat johtivat siihen, että koulun hallitus pyysi parlament-

tia jakamaan koulun kahtia – teatterikouluksi ja kuvataidekouluksi. Tähän ei suostuttu. Tilanne johti rehtorin ja hallintojohtajan vaihtumiseen ja uusien johtajien valintaan ja heidän toimestaan yhteistyö on parantunut. Kunsthøgskolen i Oslo on keväällä 2004 organisoitu kolmeen tiedekuntaan: kuvataiteet, teatteri ja muotoilu. Hallinto on keskitetty. Syksyllä 2004 kolme entistä teatterikoulua muodostavat yhden tiedekunnan, muotoilutiedekunta toimii kuten aiemmin ja muut taiteenalat (arts and crafts) yhdistetään vuoden 2004 lopussa kuvataiteiden tiedekuntaan.

Näitä kuluneen vuoden muutoksiakin vastustettiin aluksi jyrkästi, mutta nyt tilanne on rauhoittunut ja koulun tulevaisuus näyttää positiiviselta. Muutosprosessi on kestänyt noin 10 vuotta.

Kansainvälisistä kokemuksista tuskin voi vetää suoraa johtopäätöksiä Suomen tilanteeseen muutoin kuin siltä osin, että taideyliopistojen yhdistäminen vastoin niiden omaa näkemystä on erittäin vaikeaa. Erona Norjan tilanteeseen 1990-luvun puolivälissä on se, että Suomessa kaikki neljä taideyliopistoa ovat kehittäneet koulutuksensa yliopistotasolle mukaan lukien tohtoritutkintoon johtava koulutus lisäksi kaikkien tilat ja muut voimavarat ovat korkeatasoiset, eivätkä sijaitse toistensa välittömässä läheisyydessä.

3 Taideyliopistojen yhteistyö

3.1 Taideyliopistojen yhteistyön ja yhdistämisen taustoja

Taideyliopistojen kehitys 1990-luvulta

Taideyliopistot muodostettiin 1970-luvulla Kuvataideakatemiaa lukuun ottamatta, joka sai yliopistotatuksen 1990-luvulla. Kaikilla oli pitkä historia ja traditio takanaan alansa koulutuksen antajina. Yliopistoina kukin neljästä taideyliopistosta on kehittänyt toimintaansa itsenäisesti kuten muutkin yliopistot. Suurin ero tiedeyliopistoihin on taideyliopistojen pieni koko, erityisesti Teatterikorkeakoulun ja Kuvataideakatemian kohdalla.

Laman seurauksena 1990-luvun alkupuolella korkeakouluneuvosto sai tehtäväkseen selvittää taideyliopistojen yhdistämistä. Silloinen selvityksen tekijä, korkeakouluneuvoston puheenjohtaja Reijo Vihko ja korkeakouluneuvosto tulivat yksiselitteisesti siihen tulokseen, ettei taideyliopistoja tulisi yhdistää.

Taideyliopistojen kehitys on tuon jälkeen ollut nopeaa. Perus- ja jatkokoulutus, taiteellinen toiminta, taiteellinen ja tieteellinen tutkimus sekä kansainvälinen toiminta ovat tuottaneet tuloksia, mitattiinpa tulosta tutkintojen määrillä, valmistuneiden taiteilijoiden sijoittumisella työelämään ja taiteellisilla saavutuksilla. Joillain taiteenaloilla vallitseva työttömyys johtuu ensisijaisesti liian suurista koulutusmääristä, kun taidekoulutusta on laajennettu ammattikorkeakouluissa. Tohtorinkoulutus on tuottanut tutkintoja kaikissa taideyliopistoissa ja esim. Suomen Akatemia rahoittaa tutkijankouluja ja tutkimushankkeita myös taideyliopistoissa.

Taideyliopistojen toimintaedellytykset ovat huomattavasti parantuneet. Kuvataideakatemia ja Teatterikorkeakoulu ovat saaneet toimintaansa varten suunnitellut tilat, samoin Lume-keskuksen myötä elokuvataiteen ja lavastuksen koulutuksen tila- ja laiteympäristö on huippuluokkaa. Taideteollisen korkeakoulun tilat Arabianrannassa ovat olleet tarkoituksenmukaiset ja ympäristössä on ollut tilaa laajentumiselle. Päätös musiikkitalon rakentamisesta on tehty ja Sibelius-Akatemian sijoittuminen Töölönlahden ympäristöön toteutuu muutamien vuosien kuluttua. Uusien tilojen myötä laitekanta on uusittu ja myös toimintamenot ovat lisääntyneet, mikä on merkinnyt opetus- ja muun henkilökunnan lisäystä.

Kaikkien taideyliopistojen tulokset ja toimintaedellytykset ovat olennaisesti paremmat kuin 1990-luvun alussa. Taideyliopistoja arvioitaessa päähuomion tulisi kohdistua koulutuksen, taiteellisen toiminnan ja tutkimusten sekä kansainvälisen toiminnan tuloksiin.

Miksi taideyliopistojen yhteistyötä halutaan lisätä?

Korkeakoulujen alueellisen kehittämisen työryhmän muistiossa vuonna 2001 opetusministeriössä on asetettu kehittämistavoitteeksi "Pääkaupunkiseudun neljä taideyliopistoa kehittävät yhteistyötään hallinnollisesti ja toiminnallisesti. Pitkän aikavälin tavoitteena on toimintojen verkostoituminen yhdeksi kansainvälisesti korkeatasoiseksi taideyliopistoksi. Lisäksi taideyliopistot lisäävät yhteistyötään alueen ammattikorkeakoulujen kanssa."

Sisällöllisesti kukin taideyliopisto toimii omalla taiteenalallaan. Päällekkäisyyttä on jonkin verran Kuvataideakatemia ja Taideteollisen korkeakoulun toiminnassa. Sibelius-Akatemia, Taideteollinen korkeakoulu ja Teatterikorkeakoulu järjestävät omien taiteenalojensa opettajakoulutusta ja yhteistyötä taidepedagogiikan alalla on tehty.

Jatkuva yhteistyö on syntynyt vuosien mittaan Teatterikorkeakoulun valo- ja äänisuunnittelun, ohjauksen ja koreografian ja Taideteollisen korkeakoulun näyttämölavastuksen koulutuksen välille.

Jatkokoulutuksen ja tutkimuksen alueilla taideyliopistot ovat tehneet yhteistyötä ja muodostaneet yhteisiä tutkijankouluja, vaikka jokainen taideyliopisto on itsenäisesti määritellyt oman tohtorinkoulutuksensa ja tutkimuksensa tavoitteet ja kriteerit.

Koulutuksen kehittämiseksi taideyliopistot ovat tehneet yhteistyötä opettajakuntansa pedagogisten valmiuksien parantamiseksi. Ns. taikopeda käynnistyi 1990-luvun lopulla ja sen puitteissa on järjestetty taidepedagogista koulutusta taideyliopistojen opettajille. Jatkokoulutuksen kehittämisessä on pidetty yhteisiä seminaareja, taideyliopistoilla on yhteisiä tutkijakouluja ja tutkimusprojekteja.

Taideyliopistojen välillä on ollut vuosien mittaan erilaisia yksittäisiä yhteistyöhankkeita. Sisällöstä lähteneiden yhteistyöhankkeiden taustalla on yleensä ollut joidenkin opettajien tai opiskelijaryhmien halu tehdä jotain yhdessä ja hankkeet ovat jääneet kertaluonteisiksi, vaikka tulokset olisivat olleet hyviä. Rakenteet eli hankkeiden rahoituksen, tilojen ja välineiden järjestäminen, osallistujien ajankäyttö, opetussuunnitelmien huomioon ottaminen ym. on ratkaistu erityistapauksina ja se on yleensä aiheuttanut runsaasti lisätyötä.

Taideyliopistojen toiminnallis-sisällöllisen yhteistyön tulisi lähteä opettajien ja opiskelijoiden aloitteista ja sisällöllisen kehittämisen tarpeista. Hallinnollisilla päätöksillä yhteistyötä on lähes mahdoton saada aikaan. Mikäli hallinto joustavasti pystyy luomaan yhteistyötä tukevia rakenteita, voidaan näillä hallinnollisilla ratkaisuilla edistää yhteistyön syntymistä ja ylläpitämistä. Tällöin yhteistyö ei jää yksilöistä ja kertaratkaisuisista riippuvaiseksi.

Eräs taideyliopistojen yhteistyön muodoista on vuosia ollut taideyliopistojen rehtoreiden ja hallintojohtajien tapaamiset, joissa on käsitelty yhteisiä ajankohtaisia asioita ja tarvittaessa on laadittu yhteisiä lausuntoja ja kannanottoja. Johdon yhteistyö on ollut epämuodollista ja siitä sovittu kokous kerrallaan.

Hallinnollisen yhteistyön kehittämiseksi on olemassa tarvetta. Valtiokonttorin suunnittelemaan palvelukeskushanketta taideyliopistot ovat syksyllä 2004 käynnistäneet yhdessä kaupakorkeakoulujen kanssa. Talous- ja henkilöstöhallinnon järjestelmien kehittäminen valtionhallinnon tavoitteiden mukaisesti tuskin onnistuu pienten yksiköiden omin voimavaroin.

Myös muiden informaatioteknologisten palveluiden järjestämisessä yhteistyö jatkossa on perusteltua. Yliopistojen yhteistyöhankkeita ovat opintotietojärjestelmä OODI ja tieteellisten kirjastojen järjestelmä. Muita yhteisiä hankkeita on suunniteltu ja vireillä, esim. yhteiset tilavarauksjärjestelmät, matkalaskujen käsittely, asiankirjanhallinta.

Taideyliopistojen kirjastot ovat sangen pieniä yksiköjä, joiden kesken yhteistyön lisääminen olisi perusteltua. Samoin täydennyskoulutuskeskukset voivat koulutuksen suunnittelu- ja markkinointiosaamistaan yhdistämällä päästä parempiin tuloksiin.

Erityisasiantuntemuksen tarve erilaisissa juridista asiantuntemusta vaativissa tehtävissä

lisääntyä koko ajan. Näitä ovat erilaiset mm. sopimusasiat, tekijänoikeus, nimityksiin liittyvät valitusprosessit, joissa yhteistyöllä voidaan päästä parempiin tuloksiin. Edelleen valtionhallinnon kehittämishankkeet kuten uuden palkkausjärjestelmän käyttöönotto ja vastaavat, voisivat hoitua nykyistä vähemmällä panostuksella ja keskitetyimmällä asiantuntemuksella, mikäli ne valmisteltaisiin ja toteutettaisiin yhteisprojekteina.

Oikeustieteen tohtori Timo Esko selvitti taideyliopistojen yhteistyötä 31.12.2002 valmistuneessa selvityksessään. Selvityksen ehdotuksista on toteutunut taideyliopistojen yhteinen laatuhanke, joka käynnistyi keväällä 2004. Tietojärjestelmäyhteistyön kehittämiseksi on pidetty hallintojohtajien ja tietohallintopäälliköiden yhteinen seminaari, mutta kehitystyö ei ole edennyt. Käytännössä taideyliopistojen tietohallintopäälliköt tekevät yhteistyötä ja esim. yhteistä koulutusta on järjestetty.

Opetusministeriön kannalta taideyliopistot näyttävät tiedeyliopistojen rinnalla pieninä yksiköinä, joiden käsittely erillisinä yliopistoina on työlästä ja yksikkökokoon nähden vaatii paljon työtä. Käsitellessään taideyliopistoja yhtenä kokonaisuutena ministeriö voisi mahdollisesti selvittää vähemmällä työmäärällä. Opetusministeriön näkökulmasta yksi yksikkö, joka keskittyy eri taiteenalojen opetukseen, näyttää epäilemättä rationaaliselta vaihtoehdolta.

Kuvataideakatemia, Taideteollisen korkeakoulun ja Teatterikorkeakoulun yhteistyöstrategiat

Taideyliopistojen toiminta- ja taloussuunnitelmien ja suoritettujen haastattelujen perusteella yhteistyötavoitteet ja -hankkeet on tiivistettävissä seuraavasti.

Kuvataideakatemia yhteistyö suuntautuu kansallisiin ja kansainvälisiin kuvataidealan instituutioihin. Näyttely-yhteistyötä ammattikorkeakoulujen kanssa tehdään. Yhteistyö toisten taideyliopistojen kirjastojen kanssa mainitaan, muuta yhteistyötä taideyliopistojen kanssa ei toiminta- ja taloussuunnitelmaan ole kirjattu. Koulutusyhteistyö muiden taideyliopistojen opettajien tai opiskelijoiden kanssa on satunnaista ja henkilökohtaisiin kontakteihin perustuvaa.

Hallinnon osalta Kuvataideakatemia haluaa itse hoitaa hallintoon liittyvät toiminnot ja muut tukitoiminnot. Kuvataideakatemia ei ole mukana opintotietojärjestelmä OODIssa. Kuvataideakatemia on ilmoittanut lähtevänsä mukaan valtiokonttorin palvelukeskusselvitykseen. Kuvataideakatemia on mukana taideyliopistojen laatuhankeessa ja yhteisissä tekijänoikeuspalveluissa.

Taideteollisen korkeakoulun yhteistyötarpeet lähtevät muotoilun alueelta ja pohjaavat vahvoihin kumppanuuksiin etenkin Teknilliseen korkeakoulun ja Helsingin kauppakorkeakoulun ja Helsingin yliopiston kanssa sekä parhaiden kansainvälisten yliopistojen kanssa. Kumppanuustahoina mainitaan myös taideyliopistot, Lapin yliopisto ja Arabianrannan koulutusinstituutit. Taideteollisella korkeakoululla on toimipisteet Vaasassa ja Porissa. Taideteollinen korkeakoulu osallistuu Helsingin seudun innovaatiostrategian laatimiseen. Ensisijainen kohde on Arabianranta ja sen kehittäminen muotoilun, median ja taiteen osaamiskeskukseksi, luovien alojen kansainvälisesti merkittäväksi innovaatioympäristöksi. Arabianalueelle on perustettu koulujen ja Helsingin kaupungin kirjaston kanssa yhteinen Aralis-kirjasto.

Näyttämölavastuksen koulutuksen yhteistyö Teatterikorkeakoulun kanssa on kiinteää ja jatkunut useita vuosia yhteisten kurssien ja projektien muodossa. Kuten rehtori totesi, näyttämölavastus edustaa 4 % Taideteollisen korkeakoulun toiminnasta ja tämä on ainoa sisällöllinen yhteistyö taideyliopistojen kanssa.

Hallinnollista yhteistyötä Taideteollinen korkeakoulu on valmis tekemään muiden taide-

yliopistojen kanssa, mikäli siitä on selkeästi hyötyä. Kirjastoyhteistyön osalta ensi sijalla on Aralis-kirjaston kehittäminen ja rehtorin mukaan aikuiskoulutusyhteistyötä ovat taideyliopistojen aikuiskoulutusyksiköt selvittäneet, mutta se ei johtanut yhteistoimintaan. Taideteollinen korkeakoulu on mukana taideyliopistojen lauluhankkeessa ja yhteiset tekijänoikeuspalvelut on sijoitettu Designiumiin Taideteolliseen korkeakouluun.

Teatterikorkeakoulun lähin yhteistyöpiiri on muut taideyliopistot ja se pitää yhteyttä tanssi- ja teatterialan koulutusta antaviin ammattikorkeakouluihin. Valo- ja äänisuunnittelun, ohjauksen ja koreografian yhteistyö näyttämölavastuksen kanssa on tärkeää ja yhteistyötä elokuvataiteen koulutuksen kanssa haluttaisiin lisätä. Taidepedagogiikassa yhteistyö Taideteollisen korkeakoulun taidepedagogiikan osaston kanssa on ollut vilkasta, yksittäisiä yhteistyöhankkeita on myös ollut Sibelius-Akatemian eri osastojen kanssa.

Hallinnon järjestämisessä Teatterikorkeakoulu on pyrkinyt yhteistyöhön sekä Taideteollisen korkeakoulun että Kuvataideakatemiaa kanssa. Teatterikorkeakoulu on tarjonnut Kuvataideakatemiaa yhteistyötä erilaisten hallintopalveluiden sekä kirjasto- ja tietoteknisten palveluiden järjestämisessä, mutta Kuvataideakatemia on torjunut tarjoukset.

Teatterikorkeakoulu pitää mahdollisena laajaakin hallinnollista yhteistyötä taideyliopistojen välillä mahdollisena, mutta se edellyttää selkeitä sopimuksia ja yhteisiä pelisääntöjä.

Miksi taideyliopistot suhtautuvat keskinäiseen yhteistyöhön epäillen?

Taideyliopistojen yhteistyöhalukkuuteen ja -valmiuteen vaikuttavat monet seikat, joista osa liittyy yliopistojen historiaan ja traditioon, toiminnan luonteeseen ja kunkin yliopiston omiin tavoitteisiin ja toimintakulttuuriin. Osa puolestaan johtuu aikaisemmista kokemuksista ja taideyliopistojen erilaisesta kehitysvaiheesta. Sen lisäksi myös eri taidealojen väliset suhteet heijastuvat myös koulutuslaitosten suhteissa, toimivathan taideyliopistot suhteellisen kiinteästi yhteistyössä omien alojensa taidelaitosten ja taiteilijoiden kanssa.

Kuvataideakatemiaa asennetta yhteistyöhön voi yrittää selittää taidealan ja opetuksen yksilöllisellä luonteella. Akatemiassa koulutetaan pääasiassa yksilöllisiä, yksin työskenteleviä taiteilijoita. Koulutuksella on pitkä historiallinen tausta ja kuvataiteella arvostettu ja vakaa asema Suomessa. Myös Kuvataideakatemialla on vahva identiteettinsä ja halu sen säilyttämiseen itsenäisenä taideyliopistona. Koulutuksen historiaan kuuluu myös pitkältä ajalta juontuva vastakkainasettelu Taideteollisen korkeakoulun koulutuksen kanssa, mikä on syntynyt jo Ateneumissa, kun molemmat koulut sijaitsivat samoissa tiloissa.

Kuvataideakatemia on vasta hiljattain saanut yliopistotatuksen, toimintaansa varten suunnitellut tilat, ajanmukaiset laitteet ja muut voimavarat. Kuvataideakatemiaa resurssit olivat hyvin vähäiset aiemmin, eivätkä mahdollistaneet laajamittaista toiminnan kehittämistä tai yhteistyötä. Kuvataideakatemia on parhaillaan kehittämässä omia sisäisiä toimintatapojaan ja eikä taideyliopistoyhteistyö ole prioriteeteissa etusijalla.

Taideteollinen korkeakoulu on näistä kolmesta pisimpään toiminut korkeakouluna/taideyliopistona. Taideteollisen korkeakoulun tilaratkaisu muun kuin elokuvataiteen opetuksen osalta ratkaistiin jo 1980-luvulla muutolla Arabianrantaan. Voimavarojen, toimintatapojen sekä kansainvälisten ja kotimaisten suhteiden kehittäminen on ollut mahdollista pitempään kuin muilla. Myös identiteetti muotoilukorkeakouluna on vahva ja sitä on määrätietoisesti kehitetty. Kun muiden kolmen taideyliopiston koulutus on taiteilijoiden koulutusta, muotoilukoulutus poikkeaa tästä tiiviiden teollisuuteen ja elinkeinoelämään suuntautuvien suhteidensa vuoksi soveltavana taiteena.

Taideteollinen korkeakoulu on opiskelijamäärältään suurin taideyliopistoista, huomattavasti Kuvataideakatemiaa ja Teatterikorkeakoulua suurempi, ja katsoo kokonsa riittäväksi

itsenäisenä yksikkönä.

Elokuvataiteen koulutuksen sijoittaminen muotoilukorkeakouluun aikanaan on ollut kansainvälisesti katsoen poikkeuksellinen ratkaisu. Useimmiten elokuvataiteen koulutus on järjestetty joko itsenäisissä elokuvaan keskittyvissä kouluissa tai esittävän taiteen, usein teatterialan koulutuksen yhteydessä. Toisaalta Taideteollinen korkeakoulu ei muutoinkaan ole pelkästään muotoilukorkeakoulu vaan siellä järjestetään kuvaamataidon opettajien, uuden median, näyttämölavastajien, valokuvaajien ym. koulutusta.

Lumeen valmistuminen ja toimintaresurssien moninkertaistuminen, elokuvataiteen koulutuksen laajentuminen, samanaikaisesti tapahtunut kotimaisen elokuvatuotannon laajentuminen ja yleisösuosion kasvu, yleinen kiinnostus av-alaan, televisiotuotannoissa tapahtuneet rakennemuutokset ym. ovat tuoneet elokuvakoulutuksen uuteen kehitysvaiheeseen. Toiminnan laajentuessa ja voimavarojen lisääntyessä elokuvataiteen osasto kehittää omia toimintatapojaan ja vahvistaa elokuvataiteen koulutuksen identiteettiä. Yhteistyö on suuntautunut elokuva-alan koulutusta antaviin ammattikorkeakouluihin ja kansainväliseen yhteistyöhön. Yhteistyö Teatterikorkeakoulun kanssa on ollut vähäistä, mutta lisääntymään päin.

Teatterityön luonne perustuu aina ryhmätyöhön ja ryhmätyön onnistuminen on koko teatteri- tai tanssiproduktion onnistumisen edellytys. Tämä osaltaan selittää *Teatterikorkeakoulun* muita suurempaa valmiutta yhteistyön kehittämiseen sekä opetuksessa, taiteellisessa toiminnassa, tutkimuksessa kuin hallinnossa ja muissa tukipalveluissa.

Teatterikorkeakoulun voimavarat kasvoivat jo 1990-luvulla ja uuden tilojen valmistumisen myötä vuonna 2000 korkeakoulun voimavarat ovat kunnossa. Valo- ja äänisuunnittelun laitoksen muutto Helsinkiin on ajankohtainen hanke. Myös perus- ja jatkokoulutuksen, esitystoiminnan, taiteellisen ja tieteellisen tutkimus- ja kansainvälisen toiminnan kehittäminen on vahvistanut korkeakoulun identiteettiä ja arvostusta sekä kotimaassa että kansainvälisesti. Vahva oma identiteetti ja vakiintuneet toimintatavat luovat hyvän pohjan myös yhteistyön kehittämiseksi.

Aikaisemmat kokemukset erityisesti hallinnollisesta yhteistyöstä eivät ole olleet pelkästään positiivisia. Sibeliuksen Akatemia, Taideteollinen korkeakoulu ja Teatterikorkeakoulu perustivat 1990-luvun lopulla yhteisellä sopimuksella taidekorkeakoulujen keskusarkiston, jonka tilat sijoittuivat Taideteolliseen korkeakouluun. Arkistolle palkattiin oma henkilökunta ml. ammattitaitoinen arkistonhoitaja, jollaisen henkilön palkkaaminen yhteen taideyliopistoon ei ollut mahdollista. Tämä yhteistyö kariutui Taideteollisen korkeakoulun muista poikkeaviin ja sopimukseen sisältymättömiin visioihin arkiston tehtävistä ja toimintatavoista. Yhteistyö päättyi arkistonhoitajan irtisanouduttua.

Selvityksen kuluessa on myös käynyt ilmi, että yhteiset tekijänoikeuspalvelut eivät ole kaikin osin toimineet suunnitellulla tavalla. Kyse on ilmeisesti Designiumin johtamiseen ja resursointiin liittyvistä ongelmista. Myös muun hallinnollisen yhteistyön kehittämistä on haitannut ehkä eniten Taideteollisen korkeakoulun muista poikkeava toimintapolitiikka, joka on tähdännyt enemmän suuriin kehittämishankkeisiin ja erillisrahoitukseen kuin käytännön hallinnon tehostamiseen ja rationalisoimiseen yhteisillä ratkaisuilla.

Taideyliopistojen yhteinen laatuhanke on alkuvaiheessa ja osallistujat odottavat siltä myönteisiä tuloksia.

Yhteenvetona voi todeta, että tällä hetkellä yhteistyö taideyliopistojen kesken ei ole kovin laajaa. Taidekorkeakoulut suhtautuvat yhteistyönsä lisäämiseen sangen kielteisesti. Muut taideyliopistot tuntuvat pitävän Taideteollista korkeakoulua aikaisempien kokemusten perusteella epäluotettavana yhteistyökumppanina. Sibeliuksen Akatemia suuntautuu Töölönlahden alueen yhteistyöhön, missä yhteistyökumppaneiksi haetaan samalla alueella sijaitsevia kauppa- ja musiikkitalohanke tulee myös sitomaan runsaasti Sibeliuksen Akatemian voima-

varoja lähivuosina.

Taideteollisen korkeakoulun kannalta Kuvataideakatemia ja Teatterikorkeakoulu ovat liian pieniä ja muotoilukorkeakoulun kannalta marginaalisia yhteistyökumppaneita ollakseen kiinnostavia. Kuvataideakatemia kanssa yhteistyö olisi sisällöllisesti mahdollista, mutta epäluulot molemmin puolin ovat niin suuria, että yhteistyötä on käytännössä mahdoton saada aikaan.

Opetusministeriön puuttumista yhteistyön kehittämiseen sekä aikaisemman Timo Eskon että nyt tämän kyseessä olevan selvityksen osalta on varsinkin Kuvataideakatemiassa ja Taide-teollisessa korkeakoulussa arvosteltu voimakkaasti.

3.2 Taideyliopistojen yhteistyön kehittämiseen vaikuttavia näkökohtia

Selvityksen tekijän mielestä taideyliopistojen mahdollista yhdistämistä ja yhteistyötarvetta tulisi harkita paitsi sisällöllisesti ja arvioimalla taideyliopistojen toiminnalle tulevaisuuden haasteita myös taideyliopistojen johtamisen ja sisäisen hallinnon järjestämisen näkökulmista.

Taideyliopistojen yhteiset edut

Taideyliopistot muodostavat yliopistolaitoksessa oman tiedeyliopistoista poikkeavan ryhmänsä. Taideyliopistot kuuluvat suomalaisten kulttuuri- ja taidelaitosten joukkoon. Yliopistotasoisella taidekoulutuksella on ollut ja on edelleen merkittävä vaikutus suomalaisen taiteen kehittämiseen.

Tiedeyliopistojen seurassa taideyliopistoja on pidetty jossain määrin erikoisena lisäkkeenä yliopistolaitoksessa niiden taiteen traditioihin tukeutuvasta toimintatavasta johtuen. Tiedeyliopistot ovat määrittäneet suomalaisen yliopistomallin ja taideyliopistot ovat käytännössä joutuneet toteuttamaan lähes sellaisenaan tiedeyliopistoille suunniteltuja organisaatiomalleja ja toimintatapoja. Taideyliopistojen yhteisellä edunvalvonnalla ja yhteisesiintymisellä voidaan pyrkiä nostamaan taiteen asemaa ja korostamaan taide-elämän tärkeyttä yhteiskunnassa ja koulutuksessa sekä kehittää taideyliopistoille ominaisempia, joustavia toimintatapoja ja taidekoulutuksen sisällöstä lähteviä tavoitteita.

Aiemmin ei ole käyty keskustelua taideyliopistojen mahdollisuudesta yhteisen kanslerin tehtävän perustamiseen. Yliopistolain 10 §:n mukaan

Muilla yliopistoilla voi niiden niin tahtoessa olla kansleri, josta säädetään asetuksella. Kansleri voi olla kahden tai useamman yliopiston yhteinen. Edelleen kanslerin tehtävänä on valvoa yliopiston yhteistä etua ja toimintaa. Kansleri vahvistaa yliopiston johtosäännöt ja muut vastaavat yleiset määräykset.

Taideyliopistojen yhteisen edunvalvonnan ja pitkäjänteisen yhteistyön kehittämisen kannalta kanslerijärjestelmä saattaisi tarjota uuden näkökulman autonomisten taideyliopistojen yhteistyöhön. Yhteinen kansleri voisi edistää yhteisten linjausten muodostamista koulutus-, taide- ja laajemminkin kulttuuripoliittisissa asioissa. Kanslerin tehtäviin kuuluvat yliopistolain ja -asetuksen mukaan yliopiston johtosääntöjen ja muiden vastaavien yleisten määräysten vahvistaminen, yliopiston professorin virkaan nimittäminen sekä dosentin nimittäminen.

Johtaminen ja johtajavalinnat

Taideyliopistoissa rehtori ja osastojen tai laitosten johtajat ovat taitelijoita ja heidät valitaan opettajakunnan keskuudesta. Rehtorin virkaan voi tulla valituksi myös yliopiston ulkopuolinen henkilö, mutta hänelle tulee olla yliopiston taiteenalan syvälinen tuntemus onnistuakseen johtamisessa.

Rehtorin tehtävät ovat tulosjohtamisen myötä viimeisen kymmenen vuoden aikana kehittyneet yhä selvemmin hallinnollisiksi tehtäviksi, jotka monelle taiteilijalle eivät näyttäydy houkuttelevina. Rehtorin viran ohella opettaminen tai taiteen tekeminen on käytännössä lähes mahdotonta ilman erityisjärjestelyjä. Rehtorin tehtävä koetaan taiteilijoiden keskuudessa vaivalloiseksi ja työlääksi ja hallinnollisia tehtäviä on perinteisesti väheksytty taideyliopistoissa. Pätevän rehtorin löytäminen ei ole aina itsestään selvää. Sama ongelma esiintyy pienemmässä mittakaavassa osaston tai laitoksen johtajan kohdalla.

Rehtoriksi ja osaston tai laitoksen johtajaksi valituilta puuttuu lähes aina kokemus ja koulutus esimiestehtäviin, mikä osaltaan tekee onnistumisen johtotehtävissä työlääksi. Nykyinen rehtorin toimikausi on viisi vuotta. Sekin saattaa karsia rehtoriksi halukkaita, toisaalta lyhyemmässä ajassa vaikuttaminen yliopiston toimintaan on vaikeampaa. Toisaalta mikäli rehtorin toimikausi venyy kohtuuttoman pitkäksi, saattaa siitä johtua sellaisten toimintatapojen ja valtasuhteiden verkosto, joka ei parhaalla mahdollisella tavalla toteuta yliopiston tavoitteita. Avoin keskustelu ja asioiden käsittely saattavat kärsiä. Yliopistojen rehtorin kausien rajaamista kahteen (kymmenen vuotta) olisi syytä harkita.

Mikäli tulevaisuudessa päädyttäisiin taideyliopistojen yhdistämiseen, pitäisi löytää yhteinen johtaja hyvin heterogeeniselle ja laajalle taiteiden koulutuskentälle. Tällaisen johtajan löytäminen ja yksimielisyyden löytäminen valinnassa saattaisi olla vielä haasteellisempi tehtävä kuin nykyisen taideyliopiston rehtorin valinta, vaikka tehtävään voitaisiin valita henkilö taideyliopistojen ulkopuolelta. Yhdistäminen ei poistaisi johtajanvalinta- ja johtamisiongelmia nykyisten taideyliopistojen kokoisilta "taidekunnilta" tai miksi niitä kutsuttaisiinkin.

Yliopistolaitosta koskevissa selvityksissä esitetään muun muassa yliopistojen autonomian lisäämistä ja sisäisen ohjauksen tehostamista, organisaattiorakenteiden, johtamistehtäviin valittavien johtamisvalmiuksien, yliopistojen työyhteisöjen ja taloushallinnon kehittämistä. Lisäksi on esitetty yliopistojen hallintomuodon uudistamisen selvittämistä. Nämä ja muut taideyliopistoihin kohdistuvat tehtävät korostavat entisestään johtamisen ja johtajavalintojen merkitystä.

Taideyliopistojen sisäisen hallinnon järjestäminen

Tämän selvityksen kuten edeltäneen tohtori Timo Eskon selvityksen lähtökohtana ovat olleet havainnot taideyliopistojen hallinnon järjestämisestä. Taideyliopistoissa on suhteellisesti enemmän hallintohenkilökuntaa opiskelijoita tai opettajia kohden kuin tiedeyliopistoissa. Suhteellinen määrä vaihtelee myös taideyliopistojen kesken.

Syitä hallinnon ja muiden tukipalveluiden henkilökunnan suhteellisen suureen määrään ovat muun muassa:

- Yliopistojen pieni koko ja vaatimukset tuottaa samat palvelut kuin suuremmisakin yksiköissä.
- Koulutuksen, taiteellisen toiminnan ja tutkimuksen sisällölliset vaatimukset vaihtelevat taiteenaloittain. Koulutus on luonteeltaan yksilöllistä, sisäännotot ja ryhmäkoot pieniä ja koulutus monilla taiteenaloilla edellyttää mittavaa laitteistoa ja teknistä henkilökuntaa, mittavimmin teatteri- ja elokuva-alan koulutuksessa.

- Taideyliopistoissa vallitseva perinne, jonka mukaan opiskelijoista huolehditaan yksilöllisesti.
- Valtionhallinnon yleensä ja opetusministeriön vaatimuksen erityisesti toteuttaa kaikki hallinnolliset toimenpiteet ja osallistua kehittämishankkeisiin, jotka on suunniteltu huomattavasti suurempien toimintayksiköiden tarpeista ja toteutetaan niiden mallin mukaisesti. Myös lainsäädäntö ja erilaiset ohjeet johtavat toimintaa yhtenäiseen suuntaan, vaikka periaatteessa toimintavapauksia olisikin.
- Pienissä taideyliopistoissa yksi henkilö joutuu usein hoitamaan useita erilaisia hallinnollisia tehtäviä. Tällöin ammattitaidon syventäminen on vaikeaa, samoja tehtäviä tekevät kollegat puuttuvat ja tulokset eivät välttämättä ole samaa laatutasoa tai yhtä tehokkaita kuin suurissa yliopistoissa.
- Pienissä yksiköissä voidaan resurssien salliessa kehittämistehtäviin palkata kokopäivätoiminen työntekijä, vaikka hanke sinänsä tulisi hoidetuksi vähemmälläkin työmäärällä eli tehtäviä voidaan sekä yli- että alisuorittaa.
- Helsingin seudulla kilpailu ammattitaitoisista työntekijöistä on kovaa ja pieniin taideyliopistoihin ei aina ole helppoa löytää riittävän osaavaa henkilökuntaa. Myös vaihtuvuus on ajoittain ollut suurta, mikä myös vaikuttaa tukipalveluiden laatuun ja tuloksiin.

Haastatteluissa ja myös asiakirjamateriaalista käy selvästi ilmi, että tehtäviä taideyliopistojen hallintohenkilökunnalle riittää. Valtionhallinnossa käynnistetään jatkuvasti uusia kehittämishankkeita, joihin myös pienimpien yksiköiden edellytetään osallistuvan. Näitä ovat erilaiset johtamiseen, toiminnan arvioimiseen, laadun parantamiseen, uuden palkkausjärjestelmän kehittämiseen, toimitilastrategioihin, talous- ja henkilöstöhallinnon ym. liittyvät hankkeet. Lisäksi koulutuksen kehittäminen, kansainvälistyminen, taiteellisen toiminnan ja yhteiskunnallisen vaikuttavuuden lisääminen, opiskeluaikojen rajoittaminen, tutkintojärjestelmän uudistaminen ym. suoraan ydintoimintaan vaikuttavat uudistushankkeet vaativat opettajakunnan lisäksi hallintohenkilökunnan työpanosta.

Erilaiset kehittämishankkeet vaikuttavat järkeviltä, perustelluilta ja tarpeellisilta, mutta ovatko kaikki sitä todella taideyliopiston ydintulosten kannalta? Voisiko taideyliopistoa johtaa ja hallinnoida kevyemmin ja joustavammin lähtien toiminnan sisäisistä tarpeista ja tuottamalla valtionhallinnolle vain välttämättömimmät tiedot, joita keskushallinto taloudesta, henkilöstöstä ym. tarvitsee?

Taideyliopistojen hallinto- ja muita tukipalveluita on tulevaisuudessa tehostettava ja yhteistyötä joko taideyliopistojen kesken tai muiden tahojen kanssa lisättävä. Kilpailu ammattitaitoisesta henkilökunnasta kovenee, tietojärjestelmien kehittyminen edellyttäneen suurten keskitettyjen järjestelmien ja hajautettujen palveluiden yhtäaikaista hallitsemista. Asiantuntemuksen vaatimukset lisääntyvät myös muissa hallintotehtävissä ja yhteistyöllä voidaan saada parempaa asiantuntemusta vähemmällä resursseilla.

3.3 Taideyliopistojen yhteistyötä koskevat ehdotukset

Taideyliopistojen yhdistäminen ei ole perusteltua

Taideyliopistojen yhdistäminen on epärealistinen hanke. Kaikki taideyliopistot vastustavat sitä. Hanke synnyttäisi runsaasti muutosvastarintaa, laajan julkisen keskustelun ja haittaisi taideyliopistojen toimintaa ja toiminnan kehittämistä pitkäksi aikaa.

Yhdistäminen ei ole perusteltua senkään vuoksi, että koulutuksen, taiteellisen toiminnan

ja tutkimuksen sisällöissä taideyliopistoilla on sangen vähän päällekkäisyyttä. Jokainen taideyliopisto on kehittänyt identiteettiään, toimintaansa ja toimintakulttuuriaan itsenäisesti omista lähtökohdistaan. Toimintatavat ovat erilaisia ja usein selkeämmin yhteydessä asianomaisen taiteenalan toimintakulttuuriin kuin toisiin taideyliopistoihin.

Yhdistämisestä saattaisi olla etua taiteiden välisen yhteistyön lisääntymisen ja laajemman taideyhteisön syntyminen muodossa. Käytännössä eri taideyliopistojen toimitilojen sijaitseminen fyysisesti erillään estää tällaisen yhteistyön ja yhteisön luonnollisen syntyminen.

Tavoitteellinen, strateginen yhteistyö

Taideyliopistot eli Kuvataideakatemia, Sibelius-Akatemia, Taideteollinen korkeakoulu ja Teatterikorkeakoulu ovat itsenäisinä yliopistoina pieniä tai erittäin pieniä yksiköitä. Taidekoulutukseen keskittyvinä ne muodostavat erityisen ja tiedeyliopistoista poikkeavan osan suomalaisista yliopistolaitosta. Taideopetuksen kaikenpuolinen edistäminen ja yhteisten etujen puolustaminen vaativat jatkossa entistä ammattitaitoisempaa työskentelyä ja riittävän laajaa ja määrätietoista taideyliopistojen yhteistyötä. Kilpailu voimavaroista tulee lähivuosina entisestään kiristymään, eikä taiteen ja kulttuurin asemaa ja taidekoulutuksen laajuutta ja voimavaroja voida pitää itsestään selvyytenä. Taideyliopistojen johtamiselle ja hallinnon tehokkuudelle, tuottavuudelle sekä asiakaslähtöisyydelle ja hallintopalveluiden laadulle asetettavat tavoitteet edellyttävät tulevaisuudessa taideyliopistojen yhteistyötä. Muun muassa näistä syistä taideyliopistojen on välttämätöntä harjoittaa strategista ja tavoitteellista yhteistyötä ja etsiä tälle yhteistyölle uusia organisatorisia ratkaisuja.

Seuraavassa on esitetty ehdotukset taideyliopistojen yhteistyön lisäämiseksi ja siinä tehtäviksi valinnoiksi.

Ehdotus yhteisen edunvalvonnan lisäämisestä

Taideyliopistojen tulee yhdessä puolustaa etujaan yliopistolaitoksen osana erityisesti taideyliopistojen voimavarojen ja taiteelle ja taideyliopistoille ominaisten toimintamallien kehittämisessä. Yhteistyön tiivistäminen ei estä taideyliopistoja samanaikaisesti kehittämästä omaa koulutustaan ja tutkimustaan, kansainvälistymästä ja harjoittamasta yhteistyötä muiden tahojen kanssa tai sopimasta yhteistyöstä ja työnjaosta ammattikorkeakoulujen kanssa.

Nykyiset taideyliopistot säilyttävät koulutuksen ja tutkimuksen suhteen autonomisen asemansa ja niillä on omat tilansa ja muut voimavaransa. Tulosneuvotteluissa taideyliopistot ovat itsenäisinä edustettuina. Koulutuksen ja tutkimuksen ja näihin liittyvien toimintojen kehittämisvastuu on kullakin yksiköllä itsellään.

Yhteistyön pitkäjänteinen kehittäminen perustuu taideyliopistojen säännölliseen ja suunnitelmalliseen yhteistyöhön. Taideyliopistojen tulee pilottihankkeena käynnistää kokeilu uudenlaisen organisaatioratkaisun etsimiseksi taideyliopistojen yhteistyölle. Kokeilun kohteena olisivat taideyliopistojen johtaminen ja jäljempänä esitetyt hallinnollisen yhteistyön hankkeet. Opetusministeriö olisi mukana kokeilussa järjestämällä tarvittavat lainsäädännölliset, taloudelliset ja muut edellytykset.

Taideyliopistojen yhteisen kanslerin tehtävän perustaminen tulee selvittää.

Yliopistolain 13 §:n muuttamista olisi harkittava siten, että yliopiston rehtorin toimikaudet rajattaisiin kahteen (yhteensä 10 vuotta).

Ehdotus koulutuksellisesta yhteistyöstä

Taideyliopistot profiloivat koulutustaan siten, että suoranaista päällekkäisyyttä ei Helsingissä järjestettävässä koulutuksessa ja tutkimuksessa esiinny. Taideyliopistot sitoutuvat kehittämään yhteistyötä niillä alueilla, joilla yhteisesti todetaan yhteis- tai uudenlaisen koulutuksen tai tutkimuksen kehittämistarpeita. Koulutuksen yhteistyön kehittämisessä otetaan myös huomioon taiteen ja kulttuurin ammattikentältä tulevat ehdotukset ja vaateet.

Ehdotus yhteistyöstä ammattikorkeakoulujen kanssa

Yhteistyötä ja työnjakoa ammattikorkeakoulujen taideopetusta antavien yksikköjen kanssa kehitetään alakohtaisesti perustamalla säännöllisesti kokoontuvia yhteistyöelimiä kuten elokuvataiteen koulutuksessa ja tanssitaiteen koulutuksessa jo nyt on. Opetusministeriön tulee tulosneuvotteluissa edellyttää raportointia yhteistyöryhmien toiminnasta. Yhteistyöryhmissä tulisi jatkuvasti seurata kunkin taiteenalan määrällistä koulutustarvetta ja valmistuneiden työllistymistä.

Kaksiportaiseen tutkintojärjestelmään siirryttäessä tulee selvittää, millä taiteenaloilla on mahdollista yliopistotasolla keskittyä pelkästään maisteri-tasoisesta koulutuksen järjestämiseen ja jättää kandidaattitasoinen koulutus ammattikorkeakoulujen tehtäväksi.

Ehdotus hallinnolliseksi yhteistyöksi

Taideyliopistojen ryhtyvät toimenpiteisiin yhteisten hallinto- ja muiden tukipalveluiden yksiköiden perustamiseksi. Joillain tehtäväalueilla yhteistyökumppaneiksi tulisi muita Helsingin seudun yliopistoja tai valtionhallinnon yksiköitä. Opetusministeriön tulee tulosneuvotteluissa sopia näistä hankkeista ja tarvittaessa kohdentaa erillisrahoitusta niiden toteuttamiseen. Selvitettäviä hankkeita olisivat:

- a) Talous- ja henkilöstöhallintoon liittyvät palvelukeskushankkeet valtionkonttorin suunnitelmien mukaan siten, että tässä yhteistyössä on mukana taideyliopistojen lisäksi muita yliopistoja.
- b) Yhteisen tietopalvelukeskuksen perustaminen. Kyseessä olisi taideyliopistojen yhteinen IT-yksikkö, jolla on oma johtaja ja johtokunta (yliopistolaki) ja joka tarjoaa taideyliopistoille kaikki keskitetyt tietopalvelut ja vastaa hajautettujen palveluiden organisoinnista ja toimivuudesta.
- c) Kirjasto- ja informaatiopalveluiden kehittäminen yhteistyössä, mikä tulevaisuudessa liittyy kiinteästi tietojärjestelmien kehittämiseen ja tapahtuu myös osana tieteellisen kirjastojen yhteistoimintaa. Taideyliopistojen kirjastojen yhdistämistä tulee selvittää ja samalla huolehtia siitä, että Kuvataideakatemia opiskelijoille taataan samantasoiset kirjastopalvelut kuin muissa taideyliopistoissa.
- d) Kuvataideakatemia, Teatterikorkeakoulun ja Taideteollisen korkeakoulun yhteisen aikuiskoulutusyksikön perustaminen. Yksikkö muodostetaan muuttamalla Taideteollisen korkeakoulun täydennyskoulutuskeskus kolmen taideyliopiston yhteiseksi aikuiskoulutuskeskukseksi. Tähän yksikköön keskitetään kaikkien kolmen taideyliopiston täydennyskoulutus ja yksikkö tekee kiinteää yhteistyötä sisällön asiantuntemuksen suhteen osittain taideyliopistojen osastojen ja laitosten kanssa. Myös Sibelius-Akatemian aikuiskoulutuksen liittäminen yhteiseen yksikköön tulee selvittää. Avoimen korkeakouluopetuksen järjestämisestä vastaa kukin taideyliopisto itse, mutta järjestämisessä voidaan käyttää täydennyskoulutusyksikön palveluja hyväksi.

- e) Taideyliopistot jatkavat yhteisen laatuhankeeseen toteuttamista.
- f) Tekijänoikeuspalveluiden ohella yhteisten juridisten palvelujen laajentaminen. Tarvetta on sopimuksiin ja henkilöstöhallintoon liittyvien asioiden osalla. Suurten tutkimus- ja kansainvälisten hankkeiden vaatima hakemuksiin ja sopimuksiin liittyvä asiantuntemus on välisempää, jos se järjestetään taideyliopistojen yhteisenä.

Taideyliopistojen yhteistyön kehittämisen edellytyksenä on yhteisen tahdon löytäminen. Kyse on pitkän aikavälin kehittämistyöstä, joka edellyttää yhteistyön hyötyjen konkretisoimista, yhteistyön kehittämisestä johtuvan työn nivomista normaaliin hallinnon kehittämiseen, keskinäistä luottamusta ja selkeitä yhteisiä sopimuksia ja pelisääntöjä, joita noudatetaan. Lisäksi tarvitaan opetusministeriön aloitteellisuutta ja riittäviä mm. taloudellisia tukitoimia. Jotta yhteistyö olisi tuloksekasta, tulee yhteistyön eri osapuolten itse suunnitella yhteistyön periaatteet ja toimintatavat. Yhteistyötä ja verkostoitumista lisäämällä taideyliopistot parantavat mahdollisuuksiaan selviytyä tulevaisuuden haasteista verrattuna toimintansa jatkumiseen nykyisellään.

4 Taideteollinen korkeakoulu, elokuvataiteen koulutus ja Lume-keskus

4.1 Tilanne Taideteollisessa korkeakoulussa

Selvityksen lähtökohtana ovat opetusministeriön elokuva- ja televisiokoulutuksen työryhmän muistio (OPM työryhmien muistioita 12:2000) ja selvitysmies Timo Eskon raportti Elokuvataiteen osaston sekä Lume-keskuksen asema Taideteollisessa korkeakoulussa 27.2.2004. Näissä muistiossa esitetyt ehdotukset eivät ole johtaneet tilanteen selkiytymiseen Taideteollisessa korkeakoulussa.

Tavoitteena on ollut selvittää vallitsevaan tilanteeseen johtaneita syitä ja etsiä siltä pohjalta ratkaisuja. Korkeakoulun ja elokuvataiteen osaston johto ovat ajautuneet vakavaan ristiriitaan ja luottamuspulaan keskenään, johon näyttää liittyvän myös arvovaltakysymyksiä. Ongelmaan ovat kytkeytyneet myös Lume-keskus sekä korkeakoulun hallinto-osasto että opetusministeriö.

Taideteollisen korkeakoulun rehtorina on ollut Yrjö Sotamaa vuodesta 1986, nykyinen kausi on 2003–2008. Sotamaan rehtorikauden aikana korkeakoulu on kehittynyt ja profiloitunut muotoilukorkeakouluksi niin kotimaassa kuin kansainvälisesti. Muotoilun asemaa korkeakoulun tärkeimpänä alana on korostettu ja se on saattanut hämärtää kuvaa Taideteollisesta korkeakoulusta monialaisena taideyliopistona, jossa ovat edustettuina myös elokuva- ja lavastustaide, taidekasvatus, visuaalisen kulttuurin ja uuden median koulutus.

Yliopistotasoinen elokuvakoulutus on Suomessa koko olemassaolonsa ajan vuodesta 1959 järjestetty Taideteollisessa korkeakoulussa. Ratkaisua on pidetty poikkeuksellisen, muualla elokuvakoulutus on järjestetty joko itsenäisissä elokuvakouluissa tai lähinnä esittävän taiteen koulutuksen yhteydessä. Haastatteluissa tuli esiin, että tämän ratkaisun nähdään edelleen vaikuttavan ristiriitojen taustalla. Elokuvataiteen koulutuksen erilaista luonnetta, suurempia voimavaratarpeita ja tarvetta järjestää koulutus muotoilukoulutuksesta poikkeavalla tavalla ei Taideteollisessa korkeakoulussa ole riittävän selkeästi tunnustettu. Tilanne on kärjistynyt toimintaa haittaavaksi elokuvataiteen koulutuksen siirryttyä sitä varten rakennettuihin Lumeen-keskuksen tiloihin muun korkeakoulun yhteyteen.

Taideteollinen korkeakoulu oli syksyn 2004 alussa muutoinkin vakavan ongelman edessä korkeakoulun käydessä oikeutta hallintojohtajaansa vastaan. Tämä on vaikuttanut korkeakoulun hallintotoimintaan lamauttavasti. Hallintovirkamiesten työaikaa oli kulunut oikeus-

jutun vaatimiin selvityksiin ja hallintoasioiden hoito oli kärsinyt, samoin hallinto-osaston johtaminen, mikä ei myöskään ollut heijastumatta elokuva- ja lavastustaiteen osaston asioiden hoitoon. Tämän tilanteen korkeakoulu on ratkaisut: entinen hallintojohtaja on nimitetty määräaikaisen professorin virkaan, virkaa tekevä hallintojohtaja valittu ja hallintojohtajan virka julistettu määräaikaisena haettavaksi.

Haastatteluissa nousi esiin kysymyksiä ja huomioita hallinto-osaston ammattitaidosta toimia osastojen tarpeiden mukaisesti. Timo Eskon selvityksessä todettiin puutteita Taideteollisen korkeakoulun budjettikäytännöissä ja niiden läpinäkyvyydessä. Samoin korkeakoulun tulossopimusprosesseissa on Timo Eskon mukaan ongelmia, kun osastot eivät ole riittävästi integroituneet tulossopimusmenettelyyn. Edelleen Timo Eskon mukaan hallinnon sisäiset toimintasuhteet vaativat parannuksia mm. luottamuksen vahvistamista virkasuhteita pidentämällä.

4.2 Elokuva- ja lavastustaiteen osasto ELO

Elokuvataiteen koulutuksen toimintaedellytykset ovat vuoden 2004 syksyllä lähtökohtaisesti hyvät. Muutto Lumeen tiloihin varmisti ELO:lle kansainvälisestikin verraten erinomaiset tilat, laitteet ja välineet. Osaston määrärahat ja henkilökunta ovat lisääntyneet, opiskelijamäärä on kasvanut ja tutkintoja on suoritettu. Silti osaston toimintaa ei ole saatu vakiinnutettua ja osaston toiminnan järjestämiseen koetaan liittyvän ongelmia, jotka vakavasti haittaavat toimintaa.

Opetusministeriön elokuva- ja televisiokoulutuksen työryhmä ehdotti vuonna 2000 muun muassa, että elokuva-alan yliopisto-opetus ja - tutkimus sijoittuvat edelleen Taideteolliseen korkeakouluun ja että elokuvataiteen osaston kaikkiin seitsemään oppiaineeseen perustetaan asteittain määräaikaiset professorin virat sekä järjestetään tarvittava muu henkilökunta sekä laitteistosta vastaava henkilökunta. Elokuvataiteen laitoksen vuotuisiksi uusien opiskelijoiden sisäänotoksi ehdotettiin 20 ja korostettiin sitä, että Taideteollisen korkeakoulun on huolehdittava, että elokuvataiteen osasto on saa tarvitsemansa perusvoimavarat. Muistiosta käy ilmi, että tavoiteltavan resurssitason tulisi vastata kansainvälistä standardia. Lisäksi Taide-teollisen korkeakoulun mahdollisuuksia kehittyä elokuva-alan tekemislähtöisen tutkimuksen keskuksiksi tulee vahvistaa ja vastuu tästä kuuluu elokuvakoulutusta antavalle osastolle ei Lumeelle. Lumetta muistiossa pidetään teknisenä ja markkinointiorganisaationa, joka osallistuu tilojen ja laitteiden ylläpitoon ja maksulliseen palvelutoimintaan. Timo Esko selvitti elokuvataiteen osaston ja Lume-keskuksen välisiä suhteita. Ehdotukset eivät kaikilta osin ole toteutuneet ja ongelmat ovat jatkuneet.

Nykyiset ongelmat liittyvät elokuvataiteen osaston ja korkeakoulun johdon välisiin suhteisiin, osaston toimintamenorahoituksen riittävyyteen, Lume-keskuksen tilojen ja laitteiden käyttöön, osaston henkilöstösuunnitteluun, Taideteollisen korkeakoulun keskitettyyn hallintotapaan ja hallinnollisiin menettelyihin sekä elokuvataiteen jatkokoulutuksen ja tutkimuksen sisällöllisiin vaatimuksiin. Näitä ongelmia on jatkossa käsitelty tarkemmin.

ELO ja korkeakoulun johto

Elokuvataiteen koulutuksen sijoittumista muotoilukorkeakouluun on koko ajan pidetty poikkeuksellisena ratkaisuna. Kun korkeakoulun rehtorit ovat aina olleet muotoilijoita ja Taideteollisen korkeakoulun profiili on korostetusti muotoilukorkeakoulu, on elokuvataiteen koulutuksen koettu jääneen toissijaiseen asemaan. Haastatteluissa kävi ilmi, että epäluoi-

suutta elokuvakoulutuksen ja muun korkeakoulun välillä on vuosien mittaan esiintynyt johtuen toiminnan erilaisesta luonteesta. Suomalaisen elokuvan nousu ja audiovisuaalisen kulttuurin aseman muutos eivät ole näkyneet alan koulutuksen asemassa kaikin osin odotetulla tavalla.

Elokuvataiteen koulutus on luonteeltaan ja ehkä toteutustavaltaankin lähempänä esittävien taiteiden koulutusta kuin muotoilukoulutusta. Elokuvakoulutus pidetään taidekoulutuksena musiikin tai teatterin tapaan, toiminnan tavoitteena on taideteoksen tuottaminen. Muotoilukoulutus on puolestaan osa taideteollista toimintaa. Elokuvataiteen koulutus vaatii enemmän voimavaroja kuin Taideteollisen korkeakoulun muut koulutusalat. Sitä, kuinka suuresta kustannuserosta todella on kysymys, ei Taideteollisessa korkeakoulussa ole riittävän selvästi laskettu.

ELO:n ja korkeakoulun johdon välisiksi ongelmiksi ovat toimintamenorahoituksen, tilojen käytön ja henkilöstösuunnittelun ohella muodostuneet myös kysymykset osaston jatkokoulutuksen ja tutkimuksen sisällöstä ja tohtorintutkinnoille asetetuista vaatimuksista. Osittain tämä johtuu Taideteollisen korkeakoulun keskitetystä johtamis- ja hallinnointitavasta, päätösvaltaa on keskitetty rehtorille ja hallinto-osastolle. Suhteet ovat huonontuneet siinä määrin, että osapuolet eivät katso normaalin kanssakäymisen enää onnistuvan.

Elokuvataiteen koulutuksen voimavarat

Ennen muuttoa Arabianrantaan elokuvataiteen koulutus sijaitsi Punavuorella irrallaan korkeakoulusta ja toimi vaatimattomissa tiloissa pienillä voimavaroilla. Muutto moninkertaisti tiloja ja laiteresurssit, mutta samalla sai aikaan toimintamenorahoitukseen liittyvät ongelmat.

Koulutuksen siirryttyä Lumeeseen kävi ilmi, että elokuvaopetuksen toimintamenot olivat riittämättömät koulutuksen toteuttamiseen uusissa olosuhteissa. Opetusministeriön Elokuva ja televisiokoulutuksen työryhmä esitti elokuvataiteen koulutukselle lisärahoitusta vuosina 2001–2003 siten, että toimintamääräraha vuonna 2003 on 13 Mmk (2,2 M euroa). Asiasta sovittiin opetusministeriön ja Taideteollisen korkeakoulun välisissä tulossopimusneuvotteluissa.

Kun rehtorin tulkinta lisämäärärahan perusteista kiinteistökustannusten osalta poikkesi ELO:n johtajan ja opetusministeriön käsityksestä tilanne kärjistyi. Taideteollinen korkeakoulu osoitti ELO:lle lisärahoitusta 450 000 euroa tilivuodesta 2004 lähtien. Sittenkin keskustelu jatkui päätökseen liitetyn 200 000 euroa kehittämisrahan kohdentamisesta ELO:n hankkeisiin vuosina 2004 ja 2005.

Kun ELO:n johtaja on pitänyt elokuvakoulutukseen myönnettyjä toimintamenorahoja riittämättöminä, hän on ratkaissut asian ylittämällä vuosibudjettinsa, ylityksen vuodelta 2004 arvioidaan olevan yli 200 000 euroa. ELO:n johtaja ei myöskään ole suostunut allekirjoittamaan korkeakoulun johdon kanssa tehtäviä tulossopimuksia, mikä budjettiylitysten ohella on herättänyt negatiivista reaktiota korkeakoulun johdossa. Kun budjettiylitykset on vuosittain maksettu, on menettely herättänyt kysymyksiä myös muiden osastojen johdossa.

Vuoden 2005 toimintamenomäärärahojen lisästarpeen osalta vallitsee edelleen selkeä näkemys ELO:n ja korkeakoulun johdon välillä. Rehtori on osoittanut ELO:lle perusrahoitusta vuodelle 2005 yhteensä 2 730 000 euroa ja asettanut ulkopuolisen rahoituksen hankintatavoitteeksi 400 000 euroa. Osaston oma määrärahaesitys on 950 000 euroa suurempi. ELO:n henkilöstösuunnitelmasta vallitsee eriävät käsitykset, eikä osaston henkilöstösuunnitelmaesitystä ole hyväksytty.

Opetusministeriön toimintamenomäärärahojen laskennallisissa mallissa taideteollisen alan kerroin on 3,75, kun esimerkiksi teatterialalla, joka koulutuksen luonteeltaan ja kustannuk-

siltaan on lähempänä elokuvakoulutusta, kerroin on 5,5. Rehtorin mukaan elokuvataiteen koulutuksen toimintamäärärahoja ei voi kasvattaa korkeakoulun muiden osastojen toimintamenoja vähentämällä. Taideteollinen korkeakoulu ei ole esittänyt opetusministeriölle elokuvataiteen koulutuksen muodostamista omaksi koulutusalakseen, jolle määriteltäisiin oma kertoimensa.

Toimintamenorahoituksen epäselvyyttä lisää kiinteistömenojen käsittely erillään osastojen toimintamenoista. Erityisesti ELO:n osalta kiinteistömenot Lumeesta ovat merkittävästi korkeammat kuin korkeakoulun muusta kiinteistöstä maksamat kustannukset. Lisäksi Lumeen käsittely erillään ELO:sta on omiaan aiheuttamaan epäselvyyttä. Lumeella on oma budjettinsa ja Lumeen tilojen käyttäjät eivät maksa mitään korvauksia tilojen, laitteiden tai henkilökunnan käytöstä. Ilman perusteellista laskentaa on mahdotonta sanoa, millaiset elokuva- ja lavastustaiteen koulutuksen kokonaiskustannukset olisivat verrattuna muuhun taideteolliseen koulutukseen tai esimerkiksi teatteri- ja tanssitaiteen koulutukseen.

Elokuvataiteen osaston johtaminen ja henkilöstötarpeet

ELO:n johtajana on toiminut elokuvaohjauksen professori Lauri Törhönen. Johtaminen on muuttunut täyspäiväiseksi tehtäväksi. Opetustyölle ei ole jäänyt aikaa ja erityisesti ohjauksen opiskelijat ovat tyytymättömiä tilanteeseen.

ELO:lla on vuoden 2004 lopussa elokuvataiteen opiskelijoita 169 ja lavastustaiteen opiskelijoita 52 eli yhteensä 221 ja osastolla on kymmenen (kahdeksan elokuvan ja kaksi lavastuksen) eri oppiainetta. Koulutus on laitekeskeistä, runsaasti harjoitustöitä ja erilaista studio-työskentelyä vaativaa. ELO on kasvanut viimeisen seitsemän vuoden ajan voimakkaasti sekä opetuksen määrältään että henkilöstöltään ja taloudeltaan. Lisäksi osaston käytössä olevat opetustilat moninkertaistuivat Lumeen valmistuessa ja Lumeen käyttöön liittyneet ongelmat ovat osaltaan lisänneet työpainetta osastolla samoin kuin ristiriidat korkeakoulun johdon kanssa. Sopeutuminen uuteen toimintaympäristöön ja sen myötä kasvaneisiin vaatimuksiin sekä osaston sisäisten käytäntöjen kehittämiseen on kesken.

Vastakkainasettelu muun korkeakoulun ja erityisesti korkeakoulun johdon ja hallinnon kanssa on yhdistänyt osaston henkilökuntaa ja opiskelijoita. Käydyistä haastatteluista sai sen vaikutelman, että jatkuvaa riitelyyn ja ongelmien käsittelyyn on kyllästytty. Ratkaisemalla osaston voimavaroihin ja Lumeen käyttöön liittyvät kysymykset, osoittamalla riittävät resurssit osaston johtamiseen ja hallinnon järjestämiseen, normalisoimalla suhteet korkeakoulun johtoon ja hallinto-osastoon sekä mahdollistamalla sisällön suunnittelun itsenäisyys sekä perusopetuksen että erityisesti jatkokoulutuksen ja tutkimustoiminnan osalta näyttäisi tilanne osaston opettajakunnan haastattelijan perusteella ratkeavan.

Elokuvataiteen osaston ja hallinto-osaston väliset suhteet

Paitsi ELO:n taloudenhoidossa ja tulossopimusneuvotteluissa ovat ristiriidat näkyneet myös muiden hallinnollisten asioiden hoidossa: opetusvirkojen täytössä, määräaikaisten virkasuhteiden vakinaistamisessa, osaston henkilöstösuunnitelman laatimisessa ym. ELO:n ja korkeakoulun hallinto-osaston yhteistyö ei toimi. ELO:n johdon näyttää olevan vaikea käsittää ja hyväksyä hallinto-osaston toimintaa ja koko korkeakoulua koskevaa ohjausta. Luottamuspuolan kehityttyä erittäin vaikeaksi, tulkitaan kaikki toimenpiteet helposti vihamieliseksi puutumiseksi asioihin.

Taideyliopiston osastona ELO:a koskevat samat hallinnolliset ohjeet ja säännöt kuin muitakin osastoja, mutta se ei niitä noudata. Tässä selvityksessä ei kohteena ole ollut Taide-

teollisen korkeakoulun hallintotoiminta ja hallintokäytännöt laajemmin. Ilmeistä kuitenkin on, että korkeakoulun hallintokäytäntöjä ei käynnissä olleiden riitojen tai muiden syiden vuoksi ole riittävästi kehitetty. Itsestään selvää on, että valtionhallinnossa on kaikkialla noudatettava valtion taloudenpitoa ja henkilöstöä koskevia sääntöjä. Näiden sääntöjen joustava soveltaminen yliopistotoiminnan erilaisiin tarpeisiin on mahdollista, asioiden hoitoa ja talouden seurannan ymmärrettävyyttä voidaan parantaa ja toiminnan sisällöstä aiheutuvia tarpeita ottaa huomioon. ELO:n sisäinen hallinto voidaan organisoida koulutuksen toiminnallisista tarpeista lähtien eri tavoin kuin muotoilukoulutuksessa.

Haastatteluissa nousi esiin tyytymättömyys taloushallintoon: talouden suunnittelu, määrärahojen jako, kustannusten kohdentaminen, talouden seuranta ja raportointi eivät anna osastoille riittävän selkeää käsitystä korkeakoulun ja osastojen taloudesta. Korkeakoulussa käynnistetyt laatuhankeet eivät ole tuottaneet tulosta sisäisten prosessien parantumisena.

Elokuvataiteen koulutuksen sisältöön liittyviä kysymyksiä

ELO on kehittänyt peruskoulutuksen koulutussisältöjä ja -rakennetta omista lähtökohdistaan yliopistojen tutkintoasetuksen mukaisesti. Perusopinnot 2–3 ensimmäisen vuoden osalta on haastattelujen mukaan uudistettu ja niihin ollaan tyytyväisiä. Syventävien opintojen osalta kehittäminen on vielä kesken, mutta se jatkuu opettajakunnan toimesta.

Elokuvataiteen peruskoulutuksen osalta professorikunta ilmaisi haastattelussa selkeän kantansa kandidaatti- ja maisteritasoisen koulutuksen säilyttämisestä kaikissa osaston oppiaineissa. Yliopistotasoisen elokuvataiteen koulutuksen tavoitteena on taiteilijoiden kouluttaminen vaativiin suunnittelu ja johtamistehtäviin eri elokuva-alan tehtävissä. Ammattikorkeakouluissa puolestaan koulutus antaa valmiudet elokuvan eri vaiheiden toteuttamiseen. Taiteilijaksi kasvaminen ja kouluttautuminen on prosessi, jossa osaston koulutusalueiden keskinäinen ja pitkäaikainen vuorovaikutus on olennaista.

Keskusteluissa on ollut esillä myös vaatimukset elokuvataiteen koulutukseen liittyvän jatkokoulutuksen ja tutkimuksen kehittämistä. Tilannetta on vaikeuttanut Lumeen tutkimustehtävä ja Elomedia tutkijankoulun sijoittuminen Lumeeseen. Taideteollisen korkeakoulun johdon näkemyksen mukaan elokuvataiteen osastolla ei ymmärretä jatkokoulutuksen tai tutkimuksen roolia eikä tällaista toimintaa osastolla myöskään ole. ELO:lla puolestaan katsotaan, että Taideteollisen korkeakoulun asettamat vaatimuksen kaiken jatkokoulutuksen ja tutkimuksen tieteellisyydestä sotivat alan luonnetta vastaan. Muiden taideyliopistojen mallin mukaisesti elokuvataiteessa pitäisi osaston johdon käsityksen mukaan voida tehdä taiteellisista tai tekemislähtöistä tutkimusta myös tohtorintutkintoon johtavana perinteisen tieteellisen tutkimuksen rinnalla.

Tulehtuneessa tilanteessa elokuvataiteen laitoksen henkilökunta nosti esiin myös kysymykset professorien nimityksessä käytettävien asiantuntijoiden valinnasta, asiantuntijalausuntojen käytöstä, tohtorinkoulutuksessa väitöskirjan ohjaajien ja tarkastajien valinnasta. Nämä asiat kuuluvat opetus- ja tutkimusneuvostojen ja hallituksen toimivaltaan ja neuvostoissa muilla kuin elokuvataiteen edustajilla on enemmistö. Kyse on siitä, kenen asiantuntemuksella asioista päätetään.

4.3 Lume, audiovisuaalisen median valtakunnallinen tutkimus- ja kehittämiskeskus

Elokuvataiteen koulutuksen voimavarat olivat 1990-luvun loppuun asti selvästi jäljessä esim. muiden Pohjoismaiden panostuksesta elokuvakoulutukseen. Uudistilojen rakentaminen nykyaikaisen elokuva- ja televisio-opetuksen tarpeisiin oli kallis hanke, kun siihen sisältyi näyttämölavastuksen koulutusta varten studiotatteri. Toteutuakseen hanke piti perustella laajemmin sekä tulevan toiminnan sisällön että rahoitusratkaisun osalta.

1990-luvulla tapahtunut Nokian nousu ja informaatioteknologian ja audiovisuaalisen alan kasvunäkymät olivat positiiviset ja uskottiin Suomen nousevan johtavaksi sisältötuotannon maaksi ja suunniteltiin suomalaista kulttuuriteollisuutta. Tällöin Taideteollisen korkeakoulun lanseeraama ajatus valtakunnallisesta audiovisuaalisen alan tutkimus- ja kehittämiskeskuksesta sai kannatusta ja Lume-hanke käynnistyi näistä odotuksista. Arvioitiin, että kotimainen elokuvatuotanto kasvaa ja tulee käyttämään Lumeen studioita, samoin uskottiin Yleisradion ulkopuolisten tv-tuotantojen lisääntymiseen ja Lumeen mahdollisuuksiin TV-studiotilojen vuokraajana. Studiotatterin uskottiin myös houkuttelevan ulkopuolisia käyttäjiä sinä aikana, kun sitä ei käytetä lavastustaiteen koulutuksen tarpeisiin, siitä huolimatta, että Teatterikorkeakoulu ei ollut hankkeessa mukana ja Arabianranta sijaitsee kaukana Helsingin keskusta ja teatterin katsojavirroista. Lisäksi Lumeelle haluttiin antaa laaja-alainen tehtävä palvelulla sekä Taideteollisen korkeakoulun että muun yliopistomaailman tarpeita että olla muutenkin keskeinen palveluntarjoaja yhteiskunnallisella kentällä audiovisuaalisen kulttuurin kehittämisessä.

Lume valmistui vuonna 1999. Tavoitteena oli kattaa merkittävä osa kustannuksista tilojen ulosvuokrauksella. Rakentaminen osoittautui suunniteltua kalliimmaksi, samoin tilojen varustaminen. Timo Esko on selvittänyt Lumeen kustannuksia, hanke on ollut myös erityis-tilintarkastuksen kohteena. Lumeen kanssa samoihin aikoihin valmistui Helsinkiin elokuva-studiotiloja yksityisenä hankkeena, eikä tv-ohjelmien tuotanto toteutunut Lumeen suunniteluvaiheessa arvioidulla tavalla. Lumeen toiminnan edellytykseksi asetettu ulkopuolisen rahoituksen hankinta tiloja, laitteita ja tuotantokapasiteettia vuokraamalla on osoittautunut jatkuvasti vaikeammaksi eikä tavoitteeksi asetettua tuloa ole saavutettu.

Tilojen päällekkäisestä käytöstä ja varausjärjestelmien toimivuudesta on aiheutunut jatkuvaa kiistaan ja näkemuseroja lähinnä tilojen pääkäyttäjän eli ELO:n ja Lumeen välillä. Lisäksi osa laitekannasta ja käyttöhenkilökunnasta kuuluu tällä hetkellä Lumeeseen ja osa ELO:lle, mikä osaltaan aiheuttaa epäselvyyksiä Lumeen käytössä. Haastattelussa tuli esiin näkemyksiä siitä, että Lumeen henkilökunta ei rakenteeltaan ja ammattitaidoltaan vastaa elokuvatuotannoille asetettavia vaatimuksia, eikä henkilökuntaa ole riittävästi vaativien projektien läpivientiin.

Lumeen johtosäännön mukaan yksikön tehtävänä on myös AV-alan tutkimus- ja kehitystyö. Tältä osin toiminta on jäänyt alussa kaavailtua huomattavasti pienimuotoisemmaksi. Tehtävä on herättänyt keskustelua ja eriäviä näkemyksiä. Voiko Lume, joka toimii näiden tehtävien osalta pelkästään projektirahoituksella ja ilman tutkijankoulutusta saanutta henkilökuntaa ja yhteyttä alan koulutukseen, toimia tutkimusyksikkönä? Yliopistoissa, myös taideyliopistoissa tutkimus yleensä sijoittuu koulutuksen ja erityisesti jatkokoulutuksen yhteyteen osastojen vastuulle. Taideyliopistoissa varsinkin uusilla aloilla, joista on kyse, tutkijankoulutus ja tutkimus vasta etsivät sisältöjään ja linjauksiaan, jolloin sen olisi syytä olla osastojen vastuulla, vaikka hankkeet toteutetaan Lumeen tiloissa ja tuotantovälineillä. Vuosia toimineen tutkijankoulu Elomedian on arvioitu jääneen liikaa irralleen korkeakoulun muusta tutkimustoiminnasta sen kuuluttua organisatorisesti Lumeen alaisuuteen. Nyt Lumeessa vireillä olevat

hankkeet ovat erillisiä kehittämishankkeita, näistä ehkä kiinnostavin Crucible-studio uuden median alalla.

Lumeen tilojen käytöstä on olemassa seurantatiedot, joiden paikkansapitävyydestä selvityksen aikana vallitsi jossain määrin erilaisia näkemyksiä. Lumeen pääkäyttäjä on elokuvataiteen opetus, joka käyttää elokuvastudiota, TV-studiota ja näihin liittyviä tiloja ja laitteita. Lavastuksen koulutus käyttää studionäyttämöä ja verstasta. MediaLab käyttää jonkin verran TV-studiota ja studiotatteria. Teatterikorkeakoulu on tehnyt joitain yksittäisiä projekteja ja yhteistyötä lavastuksen koulutuksen kanssa Lumeen tiloissa. Ammattikorkeakoulu Arcadan kanssa ELO:lla on yhteistyöstä televisiokoulutuksen ja -toiminnan alueella. Tästä toiminnasta ei peritä vuokraa.

Ulkopuolinen vuokrauskysyntä kohdistuu tällä hetkellä lähinnä auditorioon ja sen lämpiötiloihin. Ulkopuolisia elokuva- ja TV-tuotantoja ei viime aikoina Lumeen tiloissa juuri-kaan ole tehty ja rakennuksen uutuudenviehätyksen haihduttua ulkopuolisesta tilavuokrauksesta saadut tulot ovat laskeneet selvästi eikä tulonhankinnalle asetettua tavoitetta ole saavutettu. Lume ylittää vuonna 2004 budjettinsa yli 100 000 eurolla. Rehtorin Lumeelle vuodeksi 2005 myöntämä perusrahoitus on 949 000 euroa ja ulkopuolisen rahoituksen hankintatavoite 500 000 euroa. Tavoitteesta 76 000 euroa tulisi saada Suomen Akatemialta, 274 000 euroa EU:lta ja 150 000 euroa maksullisena palvelutoimintana. Tavoite näyttää aikaisempien vuosien toteutumien perusteella erittäin kunnianhimoiselta.

Lumeen vuokrat, kuten korkeakoulun muutkin vuokrat Taideteollinen korkeakoulu maksaa keskitetysti. Tilojen sisäisiltä käyttäjiltä ei peritä vuokria eikä maksuja laitteiden tai henkilökunnan käytöstä. Kiinteistökustannusten osalta Taideteollinen korkeakoulu jakautuu selvästi kahteen osaan, Lumeen kustannukset ovat merkittävästi korkeammat kuin korkeakoulun muiden tilojen.

Lume-keskusta voisi verrata Teatterikorkeakoulun opetustatteriin, joka tarjoaa tilat, teatteritekniikan ja henkilökunnan teatteri- ja tanssitaiteen kaikkien koulutusohjelmien käyttöön. Opetustatterin toimintamallia ei sellaisenaan kannata kopioida elokuvaopetuksen ja Taide-teollisen korkeakoulun käyttöön Lumeen toimintaa uudelleen järjestettäessä, mutta siihen kannattaa perehtyä virikkeiden saamiseksi.

4.4 Näyttämölavastuksen ja esiintyvän taiteen pukusuunnittelun koulutus

Taideteollisessa korkeakoulussa muutettiin osastorakennetta vuoden 2003 alussa. Tällöin lavastustaiteen ja elokuvataiteen koulutus yhdistettiin samaan osastoon. Aiemmin molemmat osastot toimivat itsenäisinä. Lavastustaiteen osasto vastasi sekä näyttämö- että elokuva- lavastuksen koulutuksesta. ELO:lla katsotaan, että yhdistäminen tehtiin vastoin sekä elokuva- taiteen että lavastustaiteen henkilökunnan tahtoa. Uudessa tilanteessa elokuva- lavastus on irtautunut muun elokuvaopetuksen yhteyteen ja näyttämölavastus kokee jääneensä irralliseksi lisäksi ELO:lle. Näyttämölavastuksen voimavarat ovat säilyneet, mutta henkilökunta kokee jäävänsä sivuun osaston toiminnassa elokuvakoulutuksen asioiden viedessä osaston johdon kaiken huomioon. Näyttämölavastuksen piirissä on nostettu esiin kysymys näyttämölavastuksen ja esittävän taiteen pukusuunnittelun siirtämisestä visuaalisen kulttuurin osastolle.

Teatterikorkeakoulussa on vuodesta 1986 lähtien annettu valo- ja äänisuunnittelun koulutusta. Laitos muutti Tampereelle vuonna 1988 ja vuokrasopimus siellä päättyi keuhäl- lä 2008. Laitos on viime vuosina suuntautunut selkeästi teatterin valo- ja äänisuunnitteluun. Valosuunnittelu liittyy läheisesti lavastukseen, molemmat edustavat teatteriesityksen visuaa-

lisuutta.

Näyttämölavastuksen ja Teatterikorkeakoulun valo- ja äänisuunnittelun, ohjaajantyön ja koreografian opetusta on pitkään järjestetty yhteistyönä. Käytännön teatterityössä ohjaaja, lavastaja, pukusuunnittelija ja valo- ja äänisuunnittelija muodostavat työryhmän, joka vastaa teatterituotannon valmistamisesta. Teatteriesityksen onnistumisen kannalta työryhmän yhteistyön sujuminen on ensiarvoisen tärkeää. Koulutuksen järjestäminen samassa taideyliopistossa saattaisi opiskelijat jo opiskeluaikana tiiviimpään yhteistyöhön keskenään ja sillä olisi vaikutus tulevaan ammatissa toimimiseen teattereissa.

Valo- ja äänisuunnittelun laitoksen vuokrasopimus Tampereella päättyy keväällä 2008. Laitoksen muutto Helsinkiin on sovittu opetusministeriön kanssa ja tilaratkaisun valmistelu Helsingissä on käynnistetty. Uusia toimitiloja on haettu Sörnäisistä Teatterikorkeakoulun ja Kuvataideakatemiaan läheisyydestä. Opetusministeriö on käynnistämässä konsulttityönä Taideteollisen korkeakoulun vuokrasopimuksen jatkamiseen vuoden 2007 jälkeen liittyvää selvitystyötä. Ajankohta on molempien taideyliopistojen kannalta sopiva näyttämölavastuksen koulutuksen uudelleen sijoittamisen sekä uusien tilaratkaisujen etsimisen kannalta.

4.5 Ehdotukset elokuvataiteen yliopistokoulutuksen rakenteiden vahvistamiseksi, opetuksen ja tutkimuksen toimintaedellytysten parantamiseksi ja synergiahäyötyjen aikaansaamiseksi.

4.5.1 Ehdotusten lähtökohdat

Selvityksen toimeksiannon mukaisesti ehdotusten tavoitteena on elokuvataiteen koulutuksen identiteetin organisatorinen ja toiminnallinen vahvistaminen. Lähtökohtaisena olettamuksena ensinnäkin on, että opetusministeriö käynnistäessään tämän selvityksen on varautunut osoittamaan tarvittavat voimavarat elokuvakoulutuksen toiminnan kehittämiseen sekä tukemaan tehtyjen ehdotusten toteuttamista. Yliopistotasoisena elokuvataiteen koulutuksen kehittäminen on suomalaisen elokuvataiteen ja elokuvateollisuuden tulevaisuuden kannalta ratkaisevan tärkeää.

Toisena lähtökohtana on, että elokuvataiteen koulutusta ja tutkimusta järjestetään yliopistotasoisena ja koulutuksen tavoitteenasettelu, sisällöt, toimintatavat ja organisointi noudattavat samoja periaatteita kuin yliopistoissa ja taideyliopistoissa noudatetaan. Yliopistotasoinen elokuvataiteen koulutus profiloituu suhteessa ammattikorkeakoulujen järjestämään koulutukseen, joiden kanssa yhteistyössä määritellään työnjako ja yhteistyön periaatteet.

Kokonaan itsenäisen uuden taideyliopiston, elokuva-akatemiaan muodostamiselle ei löydy riittäviä perusteita. Kun yliopistolaitoksen osalta yleisesti pyritään suurempiin yksiköihin ja yhteistyön lisäämiseen ja erityisesti hallinnon tehostamiseen, ei uutta pientä, itsenäistä yliopistoyksikköä ole syytä perustaa. Elokuvataiteen opetukseen ja tutkimukseen liittyviä ongelmia ei ratkaista perustamalla uusi taideyliopisto tai siirtämällä elokuvataiteen koulutus johonkin olemassa olevista taideyliopistoista. Taideteollisen korkeakoulun vaihtoehtona keskusteluun nostettu elokuvataiteen koulutuksen siirto Teatterikorkeakouluun kasvattaisi Teatterikorkeakoulua, mutta ei muuttaisi sen asemaa toiseksi pienimpänä taideyliopistona. Teatterikorkeakoulun johto ei ole kiinnostunut elokuvataiteen koulutuksen siirrosta. Siirron suunnittelu ja toteuttaminen aiheuttaisi ylimääräistä työtä, eikä siirto ratkaisisi muita ongelmia, paitsi mahdollistaisi Teatterikorkeakoulun jatkotutkintojen johtosäännön mukaisesti taiteellisen tohtorintutkimuksen suorittamisen.

Elokuvataiteen koulutukseen liittyvät tämänhetkiset ongelmat – koulutuksen rahoitus ja tarvittava henkilöstö, Lumeen tilojen käyttö, hallinnon organisointi ja toimintatavat sekä koulutuksen ja tutkimuksen tavoitteenasetteluun ja sisältöihin liittyvät kysymykset on ratkaistava joka tapauksessa ja ne vaativat perusteellista suunnittelua ja avointa yhteistyötä kaikilta koulutuksen toteuttamiseen osallistuvilta tahoilta koulutuksen organisatorisesta asemasta huolimatta.

Elokuvataiteen osaston tilaratkaisu liittyy saumattomasti Taideteolliseen korkeakouluun. Osaston hallinto-, talous- ja opinto ym. asiat on hoidettu Taideteollisessa korkeakoulussa. Selvityksen kuluessa ei noussut esiin mitään, mikä periaatteessa estäisi elokuvataiteen koulutuksen ja tutkimuksen sisällöllistä kehittämistä Taideteollisessa korkeakoulussa, mikäli rahoitus, tilojen käyttö ja hallintoon liittyvät järjestelyt saadaan ratkaistuksi. Henkilökohtaisten arvovalta- ym. kiistojen ei pitäisi estää Taideteolliselle korkeakoululle ja koko maan audiovisuaaliselle kulttuurille ja elokuva-alalle keskeistä kehittämistä.

Koska elokuvataiteen koulutus on Taideteollisessa korkeakoulussa ajautunut vakaviin ongelmiin, tarvitaan kuitenkin toimenpiteitä koulutuksen itsenäisen aseman ja voimavarojen turvaamiseksi. Elokuvataiteen osaston organisatorista asemaa tulee vahvistaa ja samalla löytää toimiva hallinnollinen ratkaisu suhteessa Taideteollisen korkeakoulun rehtoriin, hallitukseen ja hallinto-osastoon. Tässä mallina ovat mm. suurten tiedeyliopistojen tiedekuntien hallinnon järjestäminen tai Svenska social- och kommunalhögskolan Helsingin yliopistossa.

Audiovisuaalisen kulttuurin ja suomalaisen elokuvan koulutuksen kehittäminen on Taideteolliselle korkeakoululle samanarvoinen ja yhtä tärkeä tehtävä kuin suomalaisen muotoilukoulutuksen, taidekasvatuksen ja uuden median edistäminen.

Edellä esitetyn perusteella seuraavassa on esitetty ensin elokuvataiteen koulutukseen liittyvät organisatoriset ehdotukset ja sen jälkeen niihin liittyvät tarkemmat toimenpide-ehdotukset.

4.5.2 Elokuvataiteen koulutukseen liittyvät organisatoriset ehdotukset

1. Elokuvataiteen koulutus säilyy osana Taideteollista korkeakoulua ja elokuvataiteen koulutus ja tutkimus muodostavat oman osastonsa Taideteollisessa korkeakoulussa. Osaston hallinnollista ja rahoituksellista itsenäisyyttä lisätään.
2. Elokuvataiteen osaston identiteettiä selkiytetään siirtämällä näyttämölavastuksen ja esittävän taiteen pukusuunnittelun koulutus Teatterikorkeakouluun valo- ja äänisuunnittelun koulutuksen yhteyteen.
3. Lume-keskuksen asema, tehtävät ja toimintaperiaatteet uudistetaan siten, että Lume toimii yksikkönä, jonka tehtävänä on tarjota tarvittavat tilat, laitteet ja tuotantohenkilökunta ensisijaisesti elokuvataiteen koulutuksen ja studiotatterin ja lavastusverstaan osalta Teatterikorkeakoulun käyttöön. Vastuu audiovisuaalisen alan tutkimus- ja kehittämistoiminnasta siirretään alan koulutuksesta vastaaville osastoille.

4.5.3 Elokuvataiteen koulutuksen toimintaedellytyksiä ja identiteettiä koskevat ehdotukset

Osaston organisatorinen asema ja osaston johtaminen

Elokuvataiteen osaston asema suhteessa Taideteolliseen korkeakouluun tulee järjestää nykyistä itsenäisemmäksi siten, että osasto saa riittävän vapaasti päättää omaa toimintaansa koske-

vista asioista. Tämä voidaan toteuttaa kahdella tavalla. Ensinnäkin muuttamalla Taideteollisen korkeakoulun johtosääntöä siten, että korkeakoulu siirtyy kokonaisuudessaan tiedekuntahallintoon ja antaa tiedekunnille riittävästi itsenäistä päätäntävaltaa. Toinen vaihtoehto on turvata ELO:n asema yliopistoasetukseen tehtävällä lisäyksellä kuten yliopistolaisissa (645/97) ja asetuksessa (115/98) on säädetty Helsingin yliopistoon kuuluvasta Svenska social- och kommunalhögskolanista.

Ensisijaisena vaihtoehtona on Taideteollisen korkeakoulun koko ja osastojen määrä huomioon ottaen siirtyminen tiedekuntahallintoon. Asian valmistelu ei viene kohtuuttomasti aikaa, toimivia malleja löytyy. Mikäli Taideteollinen korkeakoulu ei pidä tarkoituksenmukaisena siirtyä tiedekuntahallintoon ja sen mukaiseen päätösvallan delegointiin on Elokuvataiteen osaston asema turvattava yliopistoasetukseen tehtävällä lisäyksellä.

Järjestettäessä osaston/tiedekunnan asemaa (seuraavassa käytetään termiä osasto), tulee ainakin seuraavat asiat määritellä:

- Elokuvataiteen osaston tehtävänä on yliopistotasoisien kandidaatin, maisterin ja tohtorintutkintoihin johtavan elokuvakoulutuksen antaminen sekä alan taiteellisen ja tieteellisen tutkimuksen harjoittaminen. Sanamuodon tulee olla sellainen, että se mahdollistaa taiteelliset tohtorintutkinnot.
- Osastolla on monijäseninen hallintoelin, jossa on professorien, muun opettajakunnan, osaston muun henkilöstön ja opiskelijoiden edustus. Edelleen osastolla on johtaja, jonka tulee olla osaston opettajakunnan keskuudesta valittu.
- Hallintoelimen ja osaston johtajan valintatapa ja toimikaudesta määrättäisiin johtosäännössä. Osaston johtajan toimikausi voisi olla 2–3 vuotta ja osastonjohtajan tehtävä olisi täysipäiväinen, jolloin johtajalta vapautuvaan opetusvirkaan voitaisiin valita viransijainen ja täten turvata kyseisen oppiaineen opetus.

Olennaista on osaston hallintoelimen päätösvalta. Sen tulisi päättää osastoa koskevista johtosäännöistä, tehdä ehdotus osaston toiminta- ja taloussuunnitelmaksi sekä päättää osaston määrärahojen jakamisen perusteista, yksikön virkojen perustamisesta ja lakkauttamisesta, yksikköön otettavien opiskelijoiden määrästä ja valintaperusteista.

Edelleen hallintoelimen tehtäviin kuuluisi muun muassa osaston johtajan ja varajohtajan valitseminen, virkaehdotuksen tekeminen professorin virkaan sekä esityksen tekeminen professorin viran täyttämiseksi kutsusta, esityksen tekeminen yliassistentin, assistentin, lehtorin, päätoimisen tuntiopettajan nimittämisestä virkaan, opetussuunnitelmien hyväksyminen, väitöskirjaa koskevien asioiden käsittely, opetustaidon arviointia koskevien ohjeiden antaminen ja opetusnäytteiden arviointi.

Osaston johtajan toimisi monijäsenisen hallintoelimen puheenjohtajana, jakaisi osaston määrärahat päätettyjen yleisten periaatteiden mukaisesti, hyväksyisi uudet opiskelijat, antaisi todistukset suoritetuista tutkinnoista ja päättäisi osaston hallintohenkilökunnan työnjaosta.

Elokuvataiteen osaston hallinnollinen asema tulee järjestää pääpiirteissään edellä esitetyn mukaisesti. Valmista asetus- tai johtosääntöluonnosta ei ole tarkoituksenmukaista tässä esittää, asiaa on selvitettävä opetusministeriön ja Taideteollisen korkeakoulun kesken ja se vaatii myös juridista asiantuntemusta. Keskeinen erikseen harkittava asia on nimitystoimivallan jakautuminen Taideteollisen korkeakoulun hallituksen, rehtorin, hallinto-osaston sekä elokuvataiteen osaston hallintoelimen ja johtajan sekä mahdollisen taideyliopistojen yhteisen kanslerin kesken.

Jotta kaikki asianosaiset sitoutuvat ratkaisuun, on elokuvataiteen osaston henkilökunnan

omalta osaltaan myös osallistuttava johtosäännön valmisteluun. Taideteollisen korkeakoulun opinto- ja tutkimushallinto toteutetaan siten, että elokuvakoulutuksen osasto vastaa elokuvakoulutukseen liittyvistä sisällöllisistä asioista ja muiden osastojen vastaavat asiat käsitellään Taideteollisen korkeakoulun eri hallintoelimityksissä kuten tähänkin asti kuitenkin niin, että elokuvataiteen osaston edustajat eivät kuulu näihin elimiin.

Toimintamenorahoitus ja henkilöstö

Elokuvataiteen resurssien ja toimintarahoituksen turvaamiseksi elokuvataide määritellään opetusministeriössä omaksi koulutusalakseen ja sille määrätään oma koulutusalakohmainen kertoi-
mensa, jonka mukaisesti toimintamenomäärärahat jatkossa osoitetaan. Uuden kertoimen määrittely tapahtuu opetusministeriön tulosohjausta ja yliopistojen rahoitusta käsittelevässä työryhmässä, joka on asetteilla tai tätä asiaa varten erikseen asetetussa työryhmässä. Asiasta tulee sopia kevään 2005 tulosneuvotteluissa. Työryhmä laskee elokuvataiteen koulutuksen kustannukset ottaen huomioon Lumeen tiloista aiheutuvat vuokra-, laite- ja henkilöstökustannukset. Samalla päätetään tila- ja laitekustannusten sisällyttämisestä elokuvataiteen koulutuskoh-
tasiin kustannuksiin.

Osaston resurssitarvetta arvioitaessa käsitellään myös elokuvataiteen osaston henkilöstösuunnitelma opetus- ja muun henkilökunnan osalta ja osaston vuoden 2005 määrärahojen käyttösuunnitelma. Opetushenkilökunnan mitoituksen lähtökohtana tulisi olla professorin ja lehtorin viran saaminen kaikkiin seitsemään pääaineeseen ja riittävien tuntiopetusmäärärahojen turvaaminen. Lisäksi on arvioitava harjoitustöiden ja jatkokoulutuksen ja tutkimustoiminnan rahoitustarve.

Elokuvataiteen osaston hallinto- ja muun tukipalveluhenkilökunnan tarve ja tehtävät tulisi valmistella ELO:n ja Taideteollisen korkeakoulun hallinto-osaston yhteistyönä ottaen huomioon uudistettavan Lumeen tehtävät ja henkilöstö. Samalla määritellään keskushallinnon ja osastohallinnon välinen työnjako. Kaksinkertaista hallintotyötä tulee välttää ja osaston itsenäinen toiminta turvata.

Kevästä 2005 lähtien elokuvataiteen osaston johtaja osallistuu opetusministeriön ja Taideteollisen korkeakoulun välisiin tulosneuvotteluihin ja elokuvataiteen koulutukseen osoitettavat määrärahat kirjataan tulossopimukseen erillään muista Taideteollisen korkeakoulun määrärahoista.

Osaston johtaminen

Elokuvataiteen osaston johtaja vastaa koulutuksen ja tutkimuksen sisällöstä ja sen kehittämisestä, osaston tuloksellisuudesta ja taloudesta. Osaston johtajan apuna on tarvittava hallinnollinen henkilökunta. Edellä esitetyn mukaisesti johtajaksi valitaan joko osaston professori tai lehtori. Elokuvataiteen osaston kokoisen yksikön johtaminen on todennäköisesti täysipäiväinen tehtävä, jossa opetusvelvollisuuden hoitaminen ei onnistu. Erityisesti, jos elokuvataiteen tila- ja laiteresurssit siirtyvät osastolle hallinnoitaviksi. Johtajan tehtävää varten tulee talousarviossa varata määrärahat, jotta johtajan opetusvirkaan kuuluvat tehtävät voidaan hoitaa.

Osastolle perustetaan hallintopäällikön tai vastaavan virka henkilöstöhallinnon, talouden ja tuotannollisten asioiden hoitamista varten. Samoin varmistetaan, että opintojen ja tutkin-
tojen suunnittelua varten on tarpeellinen henkilökunta.

Osaston koko opettajakunta ja muu henkilökunta sitoutuu yhteisesti suunnittelemaan osaston toimintaa ja hallintoa elokuvataiteen koulutuksen toiminnallisista tarpeista lähtien.

Elokuvataiteen koulutuksen kehittäminen

Elokuvataiteen osasto kehittää koulutusta kaksiportaisen tutkintomallin mukaisesti ja huolehtii opiskelijoiden ja opetushenkilökuntansa kansainvälistymisestä. Hyvin käynnistynyttä yhteistyötä ja työnjaon kehittämistä ammattikorkeakoulujen elokuva-alan koulutusta antavien yksikköjen kanssa jatketaan ja syvennetään.

Yhteistyötä Teatterikorkeakoulun kanssa lisätään suunnitelmallisesti. Ensimmäisenä vaiheena voisi esimerkiksi olla yhteisen elokuvanäyttelemiseen liittyvän maisterin koulutusohjelman suunnittelu ja toteuttaminen, johon hankkeeseen opetusministeriön tulisi osoittaa erillisrahoitusta. Yhteistyön elokuva- ja teatterialan välillä tulisi jatkossa olla kiinteää ja molempia hyödyttävää ja käsittää ainakin näyttelijäntyön, ohjauksen että käsikirjoituksen.

Jatkokoulutuksen ja tutkimustoiminnan osalta hyväksytään elokuvataiteen koulutuksessa mahdollisuus taiteellisen tohtorin tutkinnon suorittamiseen. Tämä palvelee elokuvan taiteilijoiden koulutuksen kehittämistä, mahdollistaa peruskoulutuksessa myös tutkimuksellisten elementtien mukaan ottamisen. Muista taideyliopistoista saadut kokemukset ja lukuisat taiteelliset tohtorintutkinnot osoittavat mallin toimivuuden.

4.5.4 Lume-keskuksen toiminnan uudelleen organisointia koskevat ehdotukset

Lume-keskuksen toiminta voidaan organisoida kahdella eri tavalla, joiden vaihtoehtojen etuja ja haittoja tulee asian valmistelutyön yhteydessä yksityiskohtaisemmin selvittää.

Ensimmäinen vaihtoehto on, että Lume-keskuksesta muodostetaan Taideteollisen korkeakoulun tulosityksikkö (erillislaitos), jonka tehtävänä on tarjota tarvittavat tilat, laitteet ja tuotantohenkilökunta elokuvataiteen, näyttämölavastuksen ja MediaLabin koulutuksen ja tutkimuksen tarpeisiin. Lisäksi Lume-keskus vuokraa tiloja ulkopuolisille käyttäjille erityisesti muiden taideyliopistojen ja ammattikorkeakoulujen koulutuksen ja tutkimuksen tarpeisiin. Yksikkö vuokraa myös tiloja, ensisijaisesti Sampo-auditoriota, muille ulkopuolisille silloin, kun niitä ei tarvita Taideteollisen korkeakoulun omiin tarpeisiin. Sekä sisäinen toiminta että ulosvuokraus järjestetään tilaaja-tuottaja-mallin mukaisesti.

Lumeeseen keskitetään nykyinen Lumeen ja ELO:n tuotannollinen henkilökunta ja toiminnallinen päällekkäisyys puretaan ELO:n ja Lumeen väliltä. Lumeen hallittavaksi siirretään kaikki sen tiloihin hankitut laitteet. Tilojen, laitteiden ja muiden opetusvälineiden ylläpito, huolto ja uusimisvastuu on Lumeella.

Lumeen hallinto organisoidaan siten, että johtokunta tai vastaava kootaan tiloja käyttävien osastojen opettajakunnasta, tuotannoista vastaavista henkilöistä ja Lumeen henkilökunnasta. Johtokunta vastaa tilojen käytön suunnittelusta ja määrittelee palveluiden sisällön ja hinnat. Ensimmäisenä tehtävänä johtokunnalla on laatia Lumeen henkilöstösuunnitelma siten, että henkilöstöllä on sellainen ammattitaito ja kokemus, jota käyttäjät tarvitsevat. Lumeella on johtaja, jonka ammattitaitovaatimukset määrittelee johtokunta.

Taideteollinen korkeakoulu selvittää välittömästi Lumeen taloudellisen tilanteen ja tekee sen osalta taloussuunnitelman lähivuosille, missä palvelutoiminnan tuotot sekä Lumeen henkilöstöstä, vuokrista, tilojen ja laitteiden ylläpidosta ja laitteistojen uudistamisesta aiheutuvat kustannukset on arvioitu realistisesti. Tältä pohjalta lasketaan palveluiden hinnat.

Opetusministeriön elokuvataiteen rahoitusta selvittävä työryhmä perehtyy myös Lumeen taloudelliseen tilanteeseen ja ottaa Lumeen tila- ja laitekustannukset huomioon määrittäessään elokuvataiteen koulutuslakohtaista kerrointa. Rahoitusmallin tulee olla sellainen, että elokuvataiteen osaston että Lumeen talous saatetaan terveelle pohjalle ja vuosittaiset rahakiistat ja budjetin ylitykset loppuvat. Samalla Lumeen toiminnalle asetetaan riittävän kunnianhimoit-

set, mutta kuitenkin realistiset tulostavoitteet.

Toinen vaihtoehto on, että Lume-keskus jaetaan kahden pääkäyttäjän kesken. Elokuvataiteen osasto saa hallintaansa elokuvataiteen opetukseen liittyvät tilat, laitteet ja henkilökunnan ja vastaa näiden toiminnasta ja rahoituksesta. Samalla Teatterikorkeakoulun opetusteatterille siirretään studiotatteri ja siihen liittyvät verstaat osana lavastustaiteen koulutuksen siirtoa Teatterikorkeakouluun.

Ensiksi esitetty vaihtoehto on selvityksen tekijän mielestä ensisijainen ja edustaa oikeanlaista tulosajattelua. Tämän vaihtoehdon toteuttaminen edellyttänee samanlaisen tilahallintoa koskevan toimintatavan käyttöönottoa koko Taideteollisessa korkeakoulussa. Toisaalta Teatterikorkeakoulun opetusteatterin toimintamalli on osoittautunut toimivaksi, vaikka se ei perustukaan sisäiseen laskutukseen.

4.5.5 Taideteollisen korkeakoulun hallintoa koskevat ehdotukset

Taideteollinen korkeakoulun hallinto-osaston ja hallintojohtajan tehtävänä on ensisijaisesti korkeakoulun sisäisten toimintaprosessien ja -tapojen kehittäminen siten, että ne parhaalla tavalla palvelevat sekä korkeakoulun johtoa että osastoja ja muita yksiköitä. Taideteollisen korkeakoulun johdon on osaltaan varmistettava, että johtosäännöt ja muu toiminnan ohjeistus on asianmukaisella tasolla. Erityisesti tulee kiinnittää huomiota taloushallintoon, talouden suunnitteluun ja seurantaan sekä osastojen talousasioiden joustavaan järjestämiseen.

Hallintotehtävien sijoittelun osalta selvitetään hallinto-osaston (keskitetysti hoidettavat, koko korkeakoulua koskevat hallintopalvelut) ja osastojen (osastoilla hajautetusti hoidettavat, osastokohtaiset hallintopalvelut) työnjako ja huolehditaan hallinnon kaikilta osin yhtäläisin periaattein järjestetystä ja saumattomasta toiminnasta koko korkeakoulussa. Hallinto-osaston paneutuu erityisesti elokuvataiteen osaston uuden aseman vaatimiin järjestelyihin.

4.5.6 Näyttämölavastuksen ja esittävän taiteen pukusuunnittelun koulutusta koskevat ehdotukset

Näyttämölavastuksen ja esittävän taiteen pukusuunnittelun koulutus siirretään Teatterikorkeakouluun ja yhdistetään se Helsinkiin muuttavan valo- ja äänisuunnittelun laitokseen kanssa uudeksi skenografian (??) laitokseksi. Siirron yhteydessä arvioidaan kaikkien koulutusohjelmien opetussuunnitelmat ja kehitetään niitä siten, että yhteisen opetuksen määrä on mahdollisimman suuri. Samalla huolehditaan toimivasta yhteistyöstä kuvataiteen ja muun visuaalisen kulttuurin opetuksen kanssa.

Lavastustaiteen ja esittävän pukusuunnittelun koulutusohjelmien opettajat ja tarvittava hallintohenkilökunta siirtyy Teatterikorkeakouluun. Uuden laitoksen tilaratkaisu suunnitellaan siten, että se muodostuu vireillä olevasta valo- ja äänisuunnittelun laitoksen tilaratkaisusta Sörnäisissä ja Lumeen studiotatterista ja verstaasta. Tässä yhteydessä selvitetään myös, onko tarkoituksenmukaista siirtää Lumeen studiotatteri ja verstaas Teatterikorkeakoulun opetusteatterin alaisuuteen Teatterikorkeakoulun kaikkien koulutusohjelmien käyttöön. Näyttämölavastuksen ja esittävän taiteen pukusuunnittelun koulutus siirtyvät teatteri- ja tanssitaiteen koulutusosalalle ja siellä sovellettavan toimintamenorahoitukseen liittyvän kertoimen piiriin, jolla voidaan turvata koulutuksen edellyttämät voimavarat.

Uusi laitos tulisi sijoittaa Sörnäisiin ja Lumeeseen. Lumeen studiotatteri, verstaas ja lavastustaiteen opetuksen käytössä olevat muut tilat tulisivat uuden laitoksen tiloiksi. Lumeessa sijaitsevien tilojen hallinta kuuluisi joko uudistetulle Lume-keskukselle tai vaihtoehtoisesti

tilat voitaisiin siirtää Teatterikorkeakoulun opetusteatterin hallintaan teatteri- ja tanssitaiteen kaikkien koulutusohjelmien käytettäväksi. Opetusteatterilla on toimiva järjestelmä tilojen osoittamisesta koulutusohjelmien käyttöön sekä studiotheaterin käytössä tarvittavaa henkilökuntaa, kalustoa ja teatteriesitysten vaatimat muut varusteet (lavasteet, puvut, tarpeisto ym.). Tässä vaihtoehdossa Lumeen studiotheaterin käyttöhenkilökunnan siirto Teatterikorkeakouluun tulisi myös selvittää. Kiinteistönhoidollisesti Lume kokonaisuudessaan jäisi Taideteollisen korkeakoulun kiinteistöyksikön hoitoon.

5 Ehdotusten toteuttaminen

Opetusministeriö selvittää elokuvataiteen koulutusalaakohtaista kerrointa yliopistojen tulosohjausta ja rahoitusta varten asettamassaan työryhmässä tai asettaa oman työryhmän tähän tarkoitukseen.

Lisäksi opetusministeriö selvittää elokuvataiteen koulutuksen hallinnollisen aseman järjestämiseen liittyvät asiat yhdessä Taideteollisen korkeakoulun kanssa joko tiedekuntahallintoon siirtymisenä tai yliopistoasetuksen muutoksen valmisteluna.

Molempien edellä mainittujen osalta valmistelutyön aikataulun tulisi olla sellainen, että asioista voidaan päättää kevään 2005 tulosneuvotteluissa.

Lisäksi opetusministeriö asettaa työryhmän suunnittelemaan näyttämölavastuksen ja esittävän taiteen pukusuunnittelun koulutuksen siirtoa Teatterikorkeakouluun sekä uuden muodostettavan laitoksen tila- ja voimavaratarpeita. Työryhmä tekee ehdotuksen siirtymäkauden järjestelyistä, tilaratkaisusta, resurssien hallinnoinnin mahdollisista siirroista ja henkilöstöjärjestelyistä siten, että valo- ja äänisuunnittelun laitoksen muutto Helsinkiin voidaan toteuttaa lukukauden 2007–08 aikana.

Opetusministeriö ja taideyliopistot käynnistävät yhteistyöhön liittyvien ehdotusten suunnittelun ja kevään 2005 tulosneuvotteluissa taideyliopistojen yhteistyön kehittäminen on yksi pääaiheista. Tulossopimukseen tulisi jatkossa kirjata kehittämishankkeet, niiden aikataulut ja mahdollisesti tarvittava rahoitus.

Lopuksi haluan korostaa, että sekä taideyliopistojen yhteistyön kehittämisessä ja elokuva-taiteen aseman ja identiteetin vahvistamisessa on kyse ajattelutavan ja asenteiden muutoksis-ta. Tällaiset muutosprosessit ovat yleensä hitaita. Tärkeätä on, että muutoksen suunta ja ta-voitteet asetetaan selkeästi ja muutokset suunnitellaan yhdessä ja avoimesti niiden henkilöi-den toimesta, joiden työskentelyyn ja työn tuloksiin muutokset suoraan vaikuttavat. Kaikki-en asianosaisten sitouttaminen ja vaikutusmahdollisuuksien turvaaminen edistää tehtävässä onnistumista.

Selvitystä varten haastatellut henkilöt

Kuvataideakatemia

Rehtori Mika Hannula

Hallintojohtaja Kristina Paavela

Sibelius-Akatemia

Hallintojohtaja Seppo Suihko

Taideteollinen korkeakoulu

Rehtori Yrjö Sotamaa

Vararehtori Yrjänä Levanto

Hallintojohtaja Ilkka Huovio

Vt. hallintojohtaja Pekka Saarela

Hallintopäällikkö Jari Söderström

Taluspäällikkö Paula Lahti

Professori, MediaLab:n johtaja Philip Dean

Lumeen johtaja Jarmo Eskelinen

Elokuva- ja lavastustaiteen osasto

Professori Lauri Törhönen

Professori Kanerva Cederström, dokumenttielokuvaus

Professori Kati Ilmaranta, elokuvaalavastus

Professori Matti Kuortti, elokuvaäänitys ja äänisuunnittelu

Professori Tiina Makkonen, näyttämölavastus

Professori Tuula Mehtonen, elokuvaleikkaus

Professori Jukka Vieno, elokuvakäsikirjoitus

Professori Esa Vuorinen, elokuvaus

Lehtori Jussi Etto

Lehtori Esa Illi, elokuvaohjaus

Lehtori DI Mika Ritalahti, elokuvatuotannon lehtori

Tuotantopäällikkö Jutta Ahtola

Tutkimuskoordinaattori Kirsi Rinne

KTM Keijo Remes
Opiskelija Iris Ohlsson
Opiskelija Kai Kuikkaniemi
Opiskelija Mikko Kuparinen
Opiskelija Antti Mattila

Teatterikorkeakoulu

Rehtori Lauri Sipari
Hallintojohtaja Maarit Hilden
Professori Kati Outinen, näyttelijäntyö
Professori Markku Uimonen, valosuunnittelu
Opetusteatterin johtaja Jyri Pulkkinen
Informaatiopäällikkö Esko Ala-Peijari

Lähteet

- Arpo, Robert (toim.) Taiteilijana Suomessa. Taiteellisen työn muuttuvat edellytykset, Taiteen keskustoimikunnan julkaisuja 28/2004
- Audiovisuaalisen alan tutkimus- ja koulutuskeskushanke, Opetusministeriön työryhmien muistioita 27:1995
- Audiovisuaalisen politiikan linjat, Elokuvan, television ja audiovisuaalisen alan strategiset linjat, nykytilanne ja toimintaohjelma 2010, Opetusministeriö, alustava luonnos heinäkuu 2004
- Elokuva- ja televisiokoulutuksen työryhmän muistio, Opetusministeriön työryhmien muistioita 12:2000
- Elokuvataiteen ja lavastustaiteen osasto ELO, Tutkimusstrategia 10.6.2003
- Esko, Timo Elokuva- ja lavastustaiteen osaston sekä Lume-keskuksen asema Taideteollisessa korkeakoulussa, selvitysmiehen raportti, 27.2.2004
- Esko, Timo Taideyliopistojen tukitoimintojen selvitysmiehen raportti, Helsinki 31.12.2002
- Hallitusohjelman eräiden yliopistojen toimintaan liittyvien asioiden tilannekatsaus, Opetusministeriö KTPO / YO 23.4.2003
- Huttunen, Jussi Valtion sektoritutkimusjärjestelmän rakenteellinen ja toiminnallinen kehittäminen, selvitysmiesraportti 31.8.2004
- KIEKU Palvelukeskustoiminnan lähtökohdat, versio 2.01, Palvelukeskusmalli ja asiointi, Valtiokonttori
- Korkeakoulujen alueellisen kehittämisen työryhmän muistio, Opetusministeriön työryhmien muistioita 28:2001
- Koulutus ja tutkimus 2003–2008, Kehittämissuunnitelma Opetusministeriön julkaisuja 2004:6
- Koulutustarjonnan alueellisen tasapainon parantaminen vuoteen 2008, Opetusministeriö, Koulutus- ja tiedepolitiikan osasto 12.5.2004
- Kuvataideakatemia johtosääntö
- Kuvataideakatemia ja opetusministeriön välinen tulossopimus 2004–2006
- Kuvataideakatemia, Toimintakertomus ja tilinpäätöslaskelmat 2003
- Kuvataideakatemia, Toiminta- ja taloussuunnitelma 2005–2008
- Neljän suomalaisen monialaisen yliopiston hallinnon itsearviointin yhteenvetoraportti, Kari Kuoppala Tampereen yliopiston raportteja 65/2004
- Neljän monialaisen yliopiston hallinnon arviointi ulkoisen arviointiryhmän raportti,

Tampereen yliopiston raportteja 66/2004

Osaaminen, innovaatiot ja kansainvälistyminen, Valtion tiede- ja teknologianeuvosto, Helsinki 2003

Osaava, avautuva ja uudistuva Suomi, Suomi maailmantaloudessa - selvityksen loppuraportti, Valtioneuvoston kanslian julkaisuja 19/2004

Rantanen, Jorma Yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen tutkimuksen rakenneselvitys, selvitysmiehen raportti 7.11.2004, Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2004:36

Taideteollisen korkeakoulun johtosääntö

Taideteollisen korkeakoulun ja opetusministeriön tulossopimus 2004–2006

Taideteollisen korkeakoulun tilinpäätös vuodelta 2003, toimintakertomus vuodelta 2003 ja tilinpäätöslaskelmat 1.1.2003–31.12.2003, hyväksytty Taideteollisen korkeakoulun hallituksessa 30.3.2004

Taideteollisen korkeakoulun toiminta- ja taloussuunnitelma vuosille 2005–2008

Taloushallintopalveluiden alueellistamista valmistelevan työryhmän loppuraportti, Hankenumero VNKO 14:00/2003

Tampereen yliopiston johtosääntö

Teatterikorkeakoulu Esitystoiminnan opas 2004

Teatterikorkeakoulun johtosääntö

Teatterikorkeakoulun ja opetusministeriön välinen tulossopimus 2004–2006

Teatterikorkeakoulu, Vuosikertomus 2003

Teatterikorkeakoulu, Toiminta- ja taloussuunnitelma vuosille 2005–2008

Valo- ja äänisuunnittelun laitoksen paluumuuton valmistelu, Teatterikorkeakoulun muistioita 4/2004

Teatterikorkeakoulu, Valo- ja äänisuunnittelun laitos, tilasovitus, Keskusvarastovaihtoehto 2, Lehtinen Markku 24.6.2004

Valo- ja äänisuunnittelun laitos Esitys korkealaatuisen koulutuksen yksiköksi, Teatterikorkeakoulu 11.10.2002

Yliopistolaki 27.6.1997/645

Yliopistoasetus 6.2.1998 / 115

Yliopistot 2003, Opetusministeriö, Koulutus- ja tiedepolitiikan osasto, yliopistoyksikkö 2004

Lisäksi

Taideteollinen korkeakoulu on toimittanut selvityksen kohteena olevien yksiköiden tulossopimukset, toimintamenomäärärahojen jakopäätökset, määrärahojen seurantaraportteja ja erilaisia muita tilastotietoja.

OPETUSMINISTERIÖ

Undervisningsministeriet

MINISTRY OF EDUCATION

Ministère de l'Éducation

ISBN 952-442-858-X

ISSN 1458-8102

Julkaisumyynti:

Yliopistopaino
PL 4 (Vuorikatu 3)
00014 Helsingin Yliopisto
puhelin (09) 7010 2363
faksi (09) 7010 2374
books@yopaino.helsinki.fi
www.yliopistopaino.helsinki.fi

Bokförsäljning:

Universitetstryckeriet
PB 4 (Berggatan 3)
00014 Helsingfors Universitet
telefon (09) 7010 2363
fax (09) 7010 2374
books@yopaino.helsinki.fi
www.yliopistopaino.helsinki.fi